

26

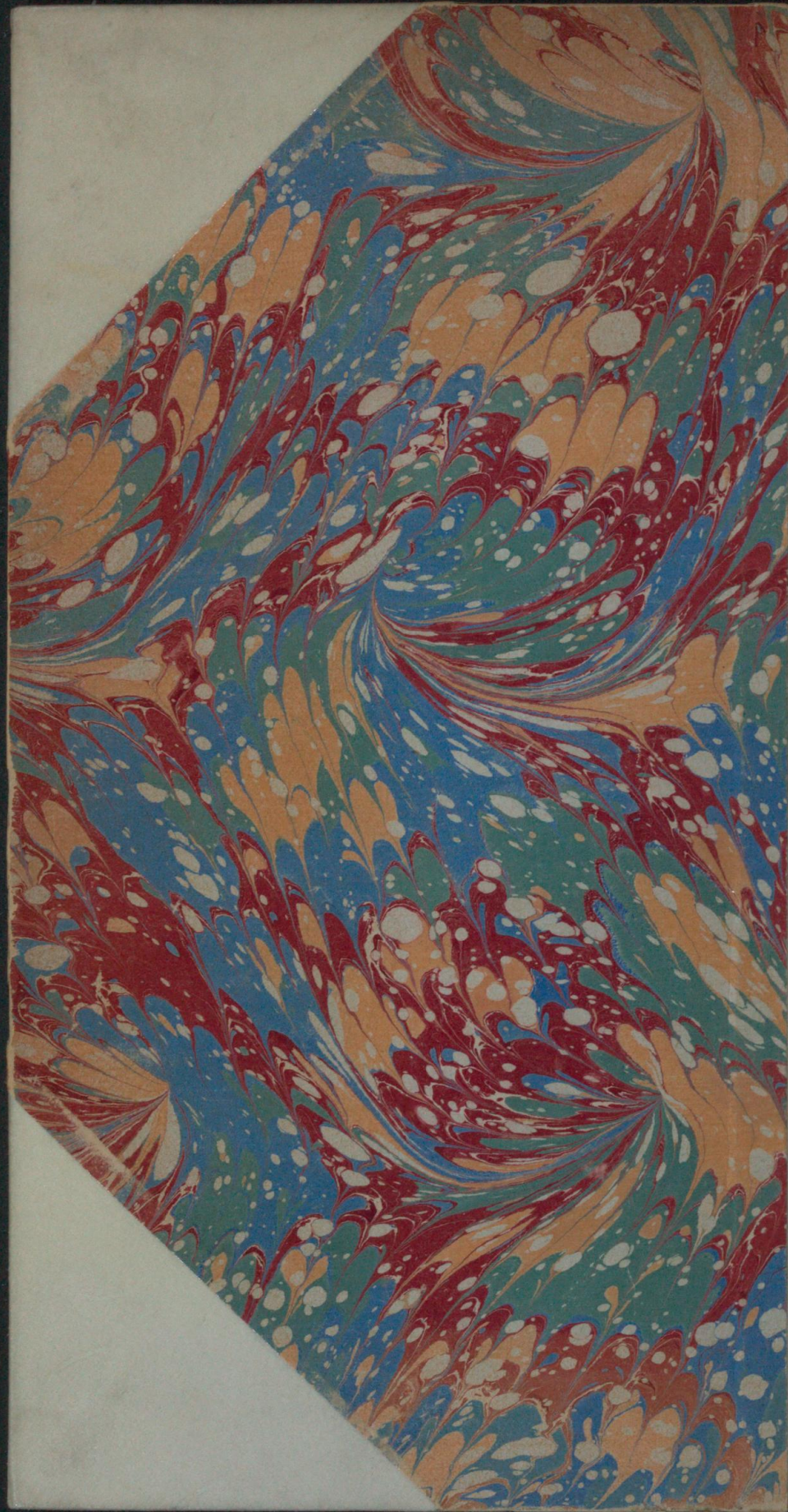
K

21

F. RIDDERUS *Reysdiscours van de comeet-sterre van 1664 en 1665.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
26 K 21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
26 K 21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
26 K 21

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

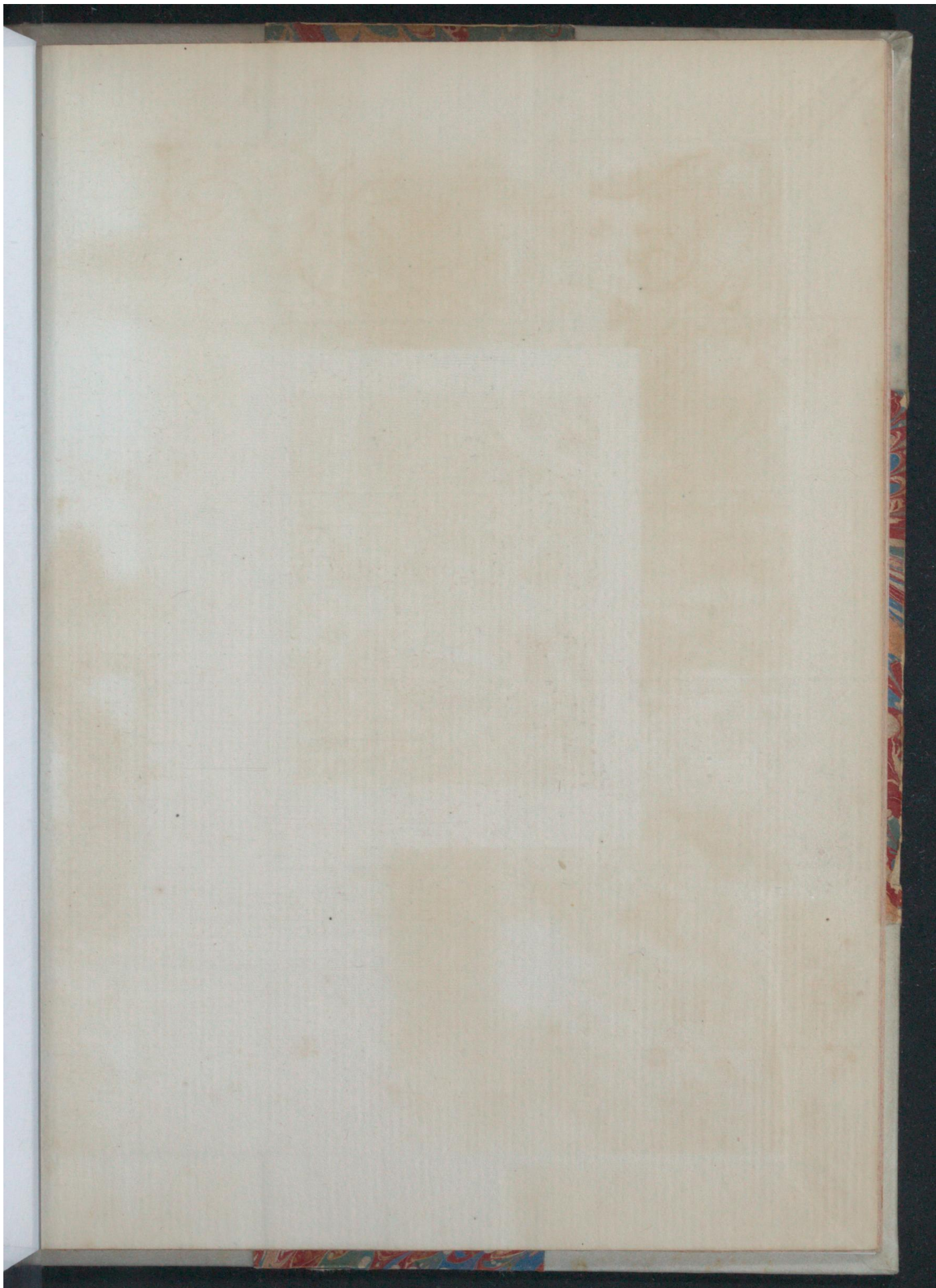
26 K 21

26 K 21

Miscellaneous
Chemical
KB

Reys - Discours
Op het Verschijnen van de
COMEET-STERRE,

Die voor d'eerstemael gesien is den 15 December
des Jaers 1664. en vervolgens in 't Jaer 1665.

JOB 37: vers 5.

Godt doet groote dingen, ende wij en begrijpense niet.

Damasc. Med. 2. L. Paren. C. 1.

Godt spreekt tot ons Menschen niet alleen met menschelijke Tongen door Sijn geheylighde Dienaren, maer Hij spreekt oock somtijds selfs door de Elementen, dewelke tot verscheyde Fatsoenen gebragt zijn, om de Menschen meer te verschricken, en tot bekeeringe aen te leyden.

Door F. RIDDERUS.

Tot Rotterdam, by Henricus Goddardus, Boeckdrucker in de S. Jacobs-straet.
ANNO 1665.

Op het Verloopen van de

COMMET-STERRRE

Die door den Heiligen Geest is in de
Wet gescreven in de Wet

Godt doet groote dingen, ende wij en begripen niet
Want de Heilige Geest is in ons
Godt (precht) tot ons menschen niet alleen met menscheleken
Sijn woord in ons herten te spreken, want hij spreekt ook kennis
In ons herten, want de Heilige Geest is in ons herten, en
Hij spreekt tot ons herten, want de Heilige Geest is in ons herten

Door J. B. B. B.

Amsterdam, bij de Boekhandel van J. B. B. B.
1666

Aen den
L E E S E R.

Befcheydene Leefer;

HY sult u niet sonder redenen verwonderen, wat mij beweegt om dese Bladeren in het licht te geven, daer de *Sterre-kijckerije* mijn Professie niet en is. In mijn Jeught, op de *Academie* zijnde, begon ick daar in iets te doen, maer de groote onseeckerheydt daer in bemerkende in het oordeelen over soodanige *Hemels-lichten*, dede mij de lust vergaen om daer in voort te gaen: Ick bevond oock dat men sich ontrent de *Voor-seggingen*, gaende meest op *Heydensche Regulen*, te verre inliet: Dat oock de *Wijste* in die *Konst* bekennen moeten datse haer meest gronden op verfierte *Onderstellingen*, ende selve wenschten dat die *Konst* op vaster Gronden moghte gesteldt worden. Hoe veel de *Leermeesteren* selve verschillen en strijden in haer Oordeel en *Observatien*, weten die dewelcke haer Boecken ghelesen hebben. Die gheleerde *Tycho Brahe* kan somtijds spotten met het gene andere van de *Comeeten* schrijven; en selve seght hij, dat hij somtijds sijn eygene *Observatien* als onvast heeft verworpen,

en't geen hij schrijft, dat men het niet voor vaste waerheydt heeft aen te nemen, maer dat hij sijn naeste Gissingen maer bekendt maect. Dus hadde ick de Penne van dese *Comee* heel wel konnen afhouden: Maer bemerckende dat de meeste Lieden daer gantsch niets van weten te seggen, dat andere te verkeerden gevoelen daer van hebben, dat sommige [Lieden daer van al te geringh oordeelen, en sonder beweginghe soo een *Hemels-licht* aensien; ja, dat het sommighe dertele Christenen des *Morgens* besien met lagchen en spotten! Als mede dat'er een *Prognosticatie* is uitgekomen, die wel iets goedts heeft, doch veel te verre sich schijnt in te laten in *Voorseggingen*; en bijzonderlijk het voor-beduyde *Quaedt* andere Volckeren meest op den hals wil schuyven: Soo dreef mij de lust om eenighe *Autheuren* naer te sien, en dese *Regelijes* uyt haer soo kortelijck bij een te stellen: Hopende dat het noch eenige *Vrucht* sal gheven bij recht-oordelende *Gemoe*deren, ende dat men daer door wat meer sal achterdencken krijgen op't gene ons *Vaderland* door dese *Hemels-roede* ghedreyght word. De Heere wende Sijn rechtvaerdigen *Toorn* genadelijck van ons af. **AMEN.**

V. L. Heyl-gunnende Dienaer

F. RIDDERUS.

Den laetsten December, Anno 1664.

Reys-

Vol. 4

Reys - Discours

over de

COMEET-STERRE;

Tusschen een
BURGER, een STUDENT, en een REYSIGER.

BURGER.

Bongman / na mij dunckt / soo zijt gij een Student die van Leyden, of van Utrecht komt: Ick hoorde lieden in de schuyt veel zaten van de Sterre met een Staart, die men des mozyens siet / maer het is al losse praet / ick hebse oock gesien / en vertrouwe dat gij die oock gesien hebt. Wat seggen de Geleerde daer van op de Academien? Ick woude wel eens ten rechten weten / wat ick van soodanige Hemelsch-lichten oordeelen sal.

Student.

Ia / mijn Vriend / ick ben een Student, en kome van de Academie: Ick hebbe oock al wat tijds verleeten in de Philosophije / soo dat ick van soodanige dingen al iets kan seggen. Ick hebbe oock bij dese gelegentheit met verscheyde geleerde Mannen gesproken / ende hebbe oock de Boecken nagesien / dewelcke van de Comeetsterren schrijven. Daer is al wat wonders van te seggen. Belieft het W. L. soo wil ick bekent maken / 't gheen ick daer van hebbe ghelesen / ende gheleerd.

Burger,

Ick sal begerigh aenhooren / ende het sal oock dese andere lieden niet onaengenaemt zijn toe te lusteren. Wij sien soo wat met onse oogen / en staen verwondert / maer de rechte gelegentheit van soodanige Lichten verstaen wij niet. Ick hebbe nu en dan / bijzonderlijck bij dese tijd / eenige Distorij-schrijvers nagesien / die verhalen datter ten verscheyde tijden Comeeten zijn gesien geweest / en toonen oock wat daer op is gevolght: Maer sij wijsen ons niet aen / wat soodanige Sterren zijn.

Student.

Dat is haer werck en ooghmerck niet: De Philosophen beschrijven die in het breeke. Een Comeet is een Lichaem / dat bestaet upt een roock en damp / die ten deele heet

Deet is / en ten deele **Abis** : ten deele vochtigh / en ten deele broogh. Het is een tra-
ge taffe damp / die upt de **Aerde** opzigt / zynde betachtigh / en van een Sulpherse
hoedanigheyt / soodats daerom lichtelick in brandt gheraecht : Als ghij een
Comect siet / soo moet ghij dencken dat ghij tet siet branden in de lucht. Wat dese
Sterre aengaet / die by ons ghesien wordt : Ick hebbe oock de moeyte ge-
nomen om deselvighe te ondersoucken / en hebnde dat het gheen ordinare vaste
Sterre is / ofte oock gheen Planeet - sterre , ghelijck sommighe meynen / maer dat
het een Comect-sterre is / staende tusschen de oogen van **Cornus** , en tusschen de **Zup-
delijcken** voet van de **Crater** , hebbende ontrent 22 Grad. 30' min. declinatie / en ont-
rent 20 Gr. taenronts bzeete / en 182 taenronts lengte : Het Hemels huys daerse sich
in vertoont is ontrent 2 Grad. in **Libra**. De rocde of Staert vertoont sich een wepnig
rijfende boven de **Almucantarats** Cirkel : Maer ick dencke dat gij dese dingen en de kunst-
woorden niet wel verstaet / dit sal ik dan maer seggen / dat het oock niet is / gelijk som-
mige seggen / een vochtigheyt des Luchts , die een ordinare Sterre upt haer plaetse zyn-
de / soude na sich trecken of uptwerpen / en waer op de **Sonne** soude schijnen / en soo een
weerschijn geben na de **Aerde** en aen ons gesichte / want men kan wel sien datse sich
daer toe te groot en te laeg vertoont / en dat dan het affschijnfel of de Staert soo vast en
bestendig niet soude staen. En oock moet men niet gelooven sonder goede redenen
dat een vaste sterre upt haer plaetse soo geraecken soude : Men soudese oock in de He-
mels-Figueren misschen : Maer het is een Comect , een extraordinaer Licht , dat ons in
de Lucht wort vertoont. Het is als een brandende Fackel in den Hemel.

Burger.

Ick dacht dat het soo maer een Licht en schijnfel was / gelijk de **Son** , **Maen** , en
Sterren zyn / die ick niet meyne dat branden. Maer is het tet dat brandt / dan is
het soo veel te schizkelijcker. Doch wat seckerheyt heeft men daer van / dat het
een brand is in de lucht ?

Student.

Als ick het een brandende sake noeme / dan versta ick soo een brand niet / gelijk
een blamme in een vyer / maer ghelijck tet dat glimmert / gelijk als een vyerige
Houtskole , of gelijk als een hoop heete en gloepende **Stoppelen** , die lange konnen leg-
gen glimmen en glinsteren / sonder blamme / en sonder te vergaen . Dat de Co-
meeten zyn brandende **Lichaemen** is hier upt te besluyten / dewylse een brandende en
vyerige gedaente hebben / soo siet men oock datse op de eene tijd meer branden als op
de andere / en datse als een brandende **Houtskole** allengskens verminderen en upt-
gaen : Men siet oock datse van sich werpen / gelijk uptgaende haersen / **Sulpher-
achtige** dampen / ghelijckmen oock verneemt in brandende **Bergen** . Men heeft
vernomen dat de **Comecten** die gesien zyn Anno 1007 / 1200 / 1511 / en 1580. van haar
uptgaen glinsterende voncken / en **sulpherachtige** brandende dampen / ja oock
sulpherachtige steenen / die op de **Aerde** gevallen en gevonden zyn. Hier upt moet
men oordeelen datter iet brand in de lucht. Hier upt ontstaet oock het onderscheyt /
datter in de **Comecten** is in haer vertooningen. Somtijds zynse groot / somtijds
kleyn / somtijds zynse heel vyerigh / en somtijds wat blecker : Dit is na dat
de stoffe is van die brandende damp. Hier voor hebbense oock verschepe ghedae-
ten. Somtijds hangen de dampen in het ronde rondsom het dicke **Lichaem** / ghe-
lijck een hooft dat rondsom brandend hapt heeft : Somtijds schiet die damp aen de
eene zijde een **dunder** damp lang upt / en dan is het als een breeken baer , of als een
lage staet die in brand staet.

Burger.

De COMEET-STERRE.

Burger.

Indien dit soo ware / men soude denken dat de Cometen dan soo lange niet souden dueren / maer datse haest verbrand souden zijn ; en datse oock soo eenparig niet souden blijven in haer satsoen. Men seyd dat de Blixem oock een damp is die gelijck boscrupd in brand raecht : dit is te begrijpen dewijle het soo schielijck aengaet / en verdwijnd. Indien oock de Cometen soo een brandende damp waren / men soude se oop meer tijden en in meerdere getal vernemen / gelijck men den donder en blixem vernemt / want de lucht is altijd vol dampen.

Student.

Dese zwarigheden konnen lichtelijck worden beantwooydt ; indien gij maer gelees hebt op 't geene ick ghesepdt hebbe : Het is geen vlamme de brandt gelijck de blixem , maer een glimmende brandt. De damp is niet soo droog als daer de blixem upt ontstaet / maer vochtigh en taep / als Sulpher dat langhsaem en lange brandt ; en dus kan het gelijck een glimmend brandhout lange het selve satsoen hebben : het wordt oock geboedt van nieuwe dampen / die dagelijck daer bij komen / en soo kan het langge dueren. En datse soo selven worden ghesien / alhoewel de Lucht vol dampen is / komt hier vandaen / om dat de Planct-sterren daer toe selden soo te samen komen / datse diedamp soo hooge souden optrecken / en om dat allerley dampen daer toe niet bequaem zijn : het moeten al bysondere slaghen van dampen zijn / en veel en groot in een gerolbt / en al bij wat hooger in de Lucht hangende / dan die andere dampen / eer datse sich soo vertoonen / gelijck wij de Cometen sien. Het is al wat bysonders als de Son en Sterren soo veel dampen / soo hooge optrecken in de Lucht.

Burger.

De gemeyne man meynt dat 't God is die soodanige teykenen in den Hemel geeft / maer na ick aen u hoozen kan / soo zijn de Geleerde van een ander gevoelen / dewijle ick ghij seghd dat de Son en de Sterren dese dampen optrecken in de Lucht.

Student.

Die dinghen stryden niet / want Godt werckt door middelen : Regen en Wint / Donder en Blixem / sijn oock werckingen van de Son en Sterren die de dampen optrecken en beweegen / maer nochtans moet men niet denken dat God sich daer mede niet bemoept. Het is soo / dat de Geleerde segghen / dat de Son dese dampen optreckt upt de Aerde / bysonderlijck upt die Landen die sulpherachtige gronden hebben daer poelen en moerassen zijn / ghelijck oock daer toe de Planct-sterren mede veel doen / bysonderlijck die Planct-sterren dewelke men moet Saturnus, Jupiter, Mars en Mercurius. Ghij moet dit soo verstaen. De Aerde is vol hooelen daer in veel dampen zijn / en oock icker in die hooelen op sommighe plaetsen een groote hitte die de dampen heetmaecht / endan na boven dryft / gelijck een siedende pot veel roocken dampen upt geeft. Dit verneemt men klaerlijck in sommighe landen daer heet water upt de Fonteynen springht / oock daer brandende Bergen zijn / ja / dit is de oorsaeck dat de Mineralen Goud / Silver / Yser / &c. in de Aerde groepen / en als dooz aederen bloepen. Gelijck oock de hitte in het Ingewant van een Mensch de dampen na het Hoofst doet opstijgen / alsoo doet de hitte die in de Aerde is / oock de dampen opstijgen na boven. Als dan daer bij komt de optreckende kracht van de Son en van de andere Planeten / soo worden die sulpherachtige dampen seer hooge opgeboert in de Lucht / endan daer aen brand geraeckende / worden een Comect.

Burger.

Reys-Discours over

Burger.

Soo als ick u terstont wel verstaen heb / zijt gij van gevoelen dat de Cometen by
Hooger staen dan daer Wonder en Blixem geschiet in de Lucht: hoe hoog meynt gij
dan dat dese davyen worden opgetrocken?

Student.

Men kan dat soo nauw niet aenwijzen: Dit is eventwel secker / datse staen in
het hoogste gedeelte van de Lucht: De Lucht word van de Geleerde afgedeylt in drie
deelen / 't welck als drie kameren zijn van de Aerde af tot aenden Sterren-Hemel
toe. De eerste kamer is van de Aerde af tot die hooghte dewelcke de straelender
Sonne van de aerde na boven opsteuytende bereycken konnen / welke plaetse in de
Sommer grooter en hooger is als in de Winter / dewijle de stralen van de Sonne dan
stercker zijn / en hooger wederom van de Aerde afsteuyten na boven: Men mach
seggen dat dit de plaetse is van het gevogelte / en ontrent soo hooghe als de hoogh-
ste Berghen in 't gemeyn zijn / en als de Vogelen blieden / dit is een warme kamer
der Lucht: dan volghet de tweede kamer of plaetse van de Lucht / en die is
kout / en streckt sich soo hoogh / als de hoogste Wolcken drijven / dit is de
plaetse van de Wolcken en van Regen / Hagel / Sneeuw / Wonder / Blixem /
Wint / endergelijcke dingen meer: men houd het hoogste van dese tweede kamer
der Lucht ontrent van de Aerde af te zijn ^{12 of 13} Duytsche Mijlen. Doch ande-
re schryven bevonden te hebben dat bij de Sommer de Wolcken wel ¹⁹⁷ Duytsche
Mijlen boven de Aerde drijven: en in de Winter ⁷² Mijlen. Van daer begint de
derde kamer of plaetse des Luchts en soo voort tot de vaste Sterren toe / 't welke een
schrikelijcke hooghte is / want de Maen die in dese derde kamer staet ende ten op-
sicht van de andere Planeet-sternen / seer lage aen de Aerde / word gesept noch van
de Aerde af te staen de hooghte van ²⁸³⁵⁹ Mijlen / of ghelijck andere seggen ⁴⁴⁹¹⁶
Duytsche Mijlen. Dit is de plaetse van de Son, Maen, en ander Planeten en in dese derde
plaetse staen de Cometen, boven alle Wint en Wolcken. Doch hoe hoog datse van
de Aerde staen / is soo haest niet te seggen / ten minsten staense wel ¹⁰⁰⁰ Duytsche
Mijlen hooge.

Burger.

Zimmers ghij steld dan dit voor vast dat de Planeeten dese dampen soo hoog optree-
ken van de Aerde af / tot datse boven alle Wolcken zijn opgeklommen.

Student.

Ja dat stelle ick voor vast / alhoewel de damp selve ook daer veel toe doet / want het is
een vperige damp / en wij weeten dat het vper altijd na boven wil: die vperige damp
maekt ook de andere dicke dampen die daer ontrent zijn dunder / en door de hitte ver-
andertse in een taeye roockdamp / en alsoo stijgense te samen na boven: Het staet hier
mede gelijk met de dampen van een siedende Pot / en met de roock van een vuer / de
eene damp drijft de voorige voort na boven / en alsoo zwayende en wentelende / drij-
gen de dampen upt de Aerde voortkomende / malkanderen na boven in de Lucht / tot
datse dan bij een vergadert worden / gelijk de dampen van een Pot aen het deksel
vergaderen / en daer wederom dicker worden en tot druppelen: Dus door dat drapen
en dringen tegen malkanderen aen / worden de dampen oock heet en dunder / en
alsoo konnense te hooger opklimmen. Dus worden die dampen / oock heeter wor-
dende / aenghestecken / en soo brandende treckense oock andere dampen na sich.
Als nu dese dampen soo bij een in een groote menigte zijn vergadert / dan beginnense
te samen te branden in de Lucht, en daer upt word dan een Comect-sterre.

Burger.

COMEET-STERRE.

7

Burger.

Ick soude eben gebzaeght hebben / hoe dat dese dampen bij een zjnde / in brand geraecken / maer ghij hebt mij daer van nu al pets gesept.

Student.

Pets / maer niet alles : de Planeet Saturnus is koudt end zinght door sijn koude de dampen in een / de andere Planeeten als de Son Mars end dergelijcke doen oock het hare daer toe / sij brengen oock de dampen in een / en soo deselbige rollende en dzinghende / maecten sij deselbige dunder / en door die beweginge / gheraecten se dan oock in brand : hoe dat de dampen dunder en dzooger zjn / hoe dat se oock haestiger in den brand geraecken / daerom siet men dat in dzooghe jaren de Comeeten meer worden ghesien om dat de dampen dan dunder en dzoogher zjn. De dampen zjn van een vette en sulpherachtige hoedanighepd / soo dat se haest branden konnen / ja / door sich selven konnense in brand geraecken / bysonderlijck door de beweginge end dzapinghe dzaeper een stuck honds haest in den brand handzaepen. Bysonderlijck als de Comeeten der Lucht word bij de Philosophen ghehouden te zjn / de natuerlijcke plaetse van het vper / alhoewel andere daer aen twijfelen. En die kamer is oock van een warme hoedanighepd : wat is 't dan te verwonderen dat soo een vette en sulpherachtige Materie haest in brand geraeckt !

Burger.

Ick diene dit soo op u seggen te gelooven / want ick kan het niet gaen besien / alhoewel ick daer tegens al eenige bedenkingen soude hebben. Maer ick heb wel gehoozt dat de Lucht bovende Wolcken seer dun en subtyl is : ick kan niet begrijpen hoe dat soo een groote dicke damp daer in soo lange kan blijven hangen / want ick hebbe oock wel hoozen segghen / dat een Comeet soo groot ten minsten is als een grooten bergh.

Student.

Als een grooten bergh? het is soo dat sommige dit schryven / maer andere seggen dat se veel grooter zjn : dat se wel soo groot sijn als een vierde part van de aerdkloot. de Comeet A. 1556. gesien / word gesept soo groot geweest te zjn / dat alle de Boomen en Bosschen van de heele Werelt niet genoegh souden sijn om soo een vuer twee maenden te voeden. Andere maecten se noch al veel grooter. Doch dit sijn losse gedachten / want waer souden soo veel dampen van daen komen? Eventwel de selve Oorsacken waer door dat se word opgetrocken sijn oock de oorsacken dat se word opgehouden in de Lucht / al is 't dat de Lucht seer dun en subtyl is. Het vuer wil na boven en blijft daer gaerne : de Planeten trecken geduerigh na sich : De volgende dampen van de Werde opkomende / houden de boozighe oock boven : soo dat een Comeet soo wel in de Lucht kan blijven hangen als een dicke zware wolke / en als een Dooghel op sijn vederen dzijft / te meer / dewijlse niet stil staet / maer snel bewoogen word / en soo siet men dat de beweginge al se snel is / een zwaer Lichaem kan boven houden.

Burger.

Maer men soude seggen / indien de Comeet maer een lichte dunne damp is / dat se door soo een snelle beweginge haer satsoen niet houden soude / gelijk de roock al se bewoogen word / haer satsoen niet behoudt : nochtans houden de Comeeten haer selvighe satsoen. Ick hebbe oock somtijds daer op gedaht / waer van daer dat se

Reys - Dilcours over

70
 soo een fatsoen mochten hebben / want men heeft somtijds wonderlijck fatsoen van
 Cometen in den Hemel gesien. Anno 1527 verscheen een Comeet heel lang en bloet-
 perwig / op het opperste wierdt gesien de gedaente van een geboogen Arm / houdende
 een groot Zwaert in de hand : op het eynde vande punt des Zwaerts waren drie
 Sterren / rontsom sag men veel Wijlen / Donjaerden / Bloedige Zwaerden / en daer
 onder sagh men een groot ghetal van onthoofde Menschen Hoofden / hebbende de
 Waerden en Napren ijelijck ober eynde staen. Dit sagen duysenden van Menschen /
 en met soo een schzick / datter veele van stozven. Over Jerusalem stont een heel
 jaer langh een Comeet als een bloot Zwaert / eer dat de Romeynen het Joodtsche
 Volk verwoesteden. Ten tijde der Romeynen sag men een Comeet soo groot als
 de Sonne in het aensien. Anno 1572 wierdt een vierkante Comeet ghesien als een
 ruyte. Doch de meeste vertooningen zijn als een Sterre / wat grooter in't aensien als
 andere Sterren / waer van langhe stralen upt schieten als een Baert of als een Roede :
 Dus segge ick niet te konnen begrijpen / hoe dat fatsoen soo lange bestaen kan indien
 het maer een losse snel bewegende damp is.

Student.

Haer fatsoen kanse heel licht behouden / de Lucht daerse door word bewoogen /
 is dun en sijn / daer is niets dat haer Fatsoen breeken kan / en oock is het geen damp
 soo dun als roock / maer dick / vet en tap / ende is seer vast in een gedzongen. Het
 is alsoo datter wonderlijke en schzickelijke fatsoenen somtijds zijn gesien. Anno 726
 sagh men twee Comeeten te gelyck : soo mede Anno 1337. Anno 377. sagh men een
 Comeet die rontsom omcingelt wierd met menichte van kleyne Sterren / dewelcke
 als daer na toe liepen. Somtijds is de Staert ghesien even als een Pauwe-staert.
 Somtijds als een vierige Pijlaer. Doch in het gemeyn vertoont het Lichaem sich
 rond / en dan daer aen een Staert, gelyck wijze noemen / een Sterre met een Staert. Na dat
 de damp is / soo is het fatsoen : De damp is dunder of dicker / heeter of kouder /
 en in verscheyden fatsoen bij een. Ebenwel moet gij niet meynen datze in sich zel-
 ven zoo rond is / gelyckse schijnt. Als men van verre een Huys of Doyp in brand
 siet staen / de vlam zal oock kleyn en rond schijnen te zijn / nochtrans is het soo niet in
 der daed / zoo is 't mede met de Comeeten gelegen. Ick weet wel datse altydt niet
 even verre van de Aerde staen : zomtijts hangen ze in het benedenste gedeelte van de
 derde Kamer des Luchts / 't welck daer in te vernemen is / alse niet of weynigh
 bewegen buyten de ordinare beweginge vanden Hemel / want dit hebben de Comeeten
 eygen boven alle andere extrardinare lichten in de Lucht / datse met den Hemel in
 24
 uren de Aerden rond loopen / behalvendesen loop hebbense noch veeltijds een eygen
 beweginge / doch als die weynig of gene is / dan word geoordeelt datse laeger bij de
 Aerde staen / dan andere Cometen die sich anders bewegen. Hoe datmense snelder
 siet bewegen / hoe dat moet geoordeelt worden datse hooger staen / dewijle de Lucht
 hoe hooger / hoe snelder beweginge heeft. Doch alse op het laegste staen / dan
 zijnse noch heel verre van de Aerde af / gelyck geseyd is.

Burger.

Ick hebbe meermaels gehoorzd / dat de Sterren haer vaste en sekere plaetse hebben /
 maer het staet dan soo niet met de Comeet-sternen.

Student.

Neen / gelyck oock niet met soodanige Sterren die men Planecten noemt / alhoewel
 noch deselvige in haer vaste plaetsen / noch een sekere ordze hebben / soodatmen te
 poozen

De COMEET-STERRE.

dooren kan aenwysen / waerse op sekere tijden te vinden sullen zijn. Maer men kan niet seggen in wat plaetse van de lucht de Cometeen sich vertoonen moeten / alse sullen ghesien worden. Dit heestmen door onderbindinge / datse selden konnen komen tusschen de twee uiterste Linien van de Zonneloop / soo datmen selden een Comeet sal sien ter plaetsen daer de Son haer loop heeft ; waer van men dese reden geeft / dat de Son en de andere Planeten de dampen in den Middel-hemel verteeren / soo dat daer uyt geen Comeet kan groeyen : dies hangense in de Lucht, ofte na het Zupden / ofte na het Noorden toe. Doch dit gaet evenwel soo vast niet / want men heeft somtijds Cometeen gesien in het midden van de Sonne loop / ter plaetse daer de Son is / als de dagen en nachten even lang zijn / gelijk Anno 1521 soo een Comeet is gesien geworven. Meest vertoonen sich de Cometeen in 't Noorden, om dat de kracht van de Sonne daer minder is / en om dat de Aerde daer door de koude / dicke dampen opgeeft.

Burger.

Maer Jongman / gij hebt geseyd dat de Son dese dampen optrecket / en dat de hitte van de Aerde deselwige opgeeft : men soude dan seggen / dat daerom de Cometeen in het Noorden moesten minst gesien worden : Doch gij hebt wel geseyd / dat sommigh voozgeben hier ontrent soo vast niet en gaet / wij sullen dit oock soo opnemen. Moogelijck of gij mij wat sekerder soudt konnen onderrichten over den tijdt wanneer de Cometeen meest gesien worden.

Student.

Daer van kunnen oock niet sekere bepalen ; meest wordense in het Kajaer / in den Herft gesien / om dat de dampen der Aerde dan meest zijn / door het vochtig Sayloen : minst in de Somer, om dat de Son dan de dampen verteert. Selden wordense in de winter gesien / om dat de dampen dan bevoosen zijn in de Aerde / en om dat de Son dan weynigh krachts heeft / om de Dampen op te trecken. De ordinare tijdt is de maendt van September, of een weynigh daer na / en wel bysonderlijck na een drooge Somer, wanneer de dampen wat veel zijn vergadert / en verdunt door de warmte / en dan soo ontrent die tijt na boven worden getrocken / door dien in die tijden veel regen valt. De Lentetijdt geeft niet veel Cometeen, want die tijdt is te kout en te vochtig / en daer is niet hitte genoeg om de dampen na boven te brengen.

Burger.

Dat ick lust hadde u teghen te spreken / ick soude hier veel stoffe konnen vinden. Want / hoe konnen dese dingen bestaen / dat de Son de dampen optrecket / en nochtans meest / alse minder kracht heeft ? dat de hitte der Sonne in de Lente soo sterck niet soude zijn / als in den Herft ; dat de Somer oock niet soude konnen zijn matig vochtig / en warm. Dese / en andere dingen meer souden mijn bedenkingen zijn / maer wij sitten hier niet om te disputeren. Dewijle gij de naruere der Cometeen so nauw schijnt te kennen / soo weet gij oock wel wat de reden zij / waerom datse somtijds langer tijdt / en somtijds korter tijdt sich vertoonen / en hoe lange datse wel konnen staen branden : Ick dencke dat gij dit seer net uyt de natuere van de dampen kont aenwysen.

Student.

Daer van kan men soo seker spreken als van de andere Omstandigheden. De Cometeen hebben geen vaste tijdt van verschijninge. Als de dampen veel zijn / dick en vast / dan brandense langer : Soo oock / als het voedsel van nieuwe dampen meerder is / en ghedueriger : ghelijck een vyer langer brandt / daer men t'elckens ander houdt

Reys - Discours over

en turf in werpt. Doch selden staense langer als ses Maenden; alse langer staen/
dan is 't wat wonders: Gemeenlyck staense maer dertig Dagen/ en selden minder
als seven Dagen. Anno 1527. stont een ijsselijcke Comeet niet langer als anderhalf
uyt / Dewelke in Duytslandt wierd gesien / en was seer verschrikelijck door haer
lange en bloedt - roode Staert. Nochtans stont boven Jerusalem een Comete als
een Zwaerd, en dat een heel Jaer / eer de Stadt van de Romeynen wiert inghenom-
men. Soo duurde Anno 1572. een Comeet sestiën Maenden langh. Als de tydt soo
lange duurt / dan zyn het vzeesselijcke Voorteycken.

Burger.

Du soude ick oock schijnen te konnen begrijpen / waerom dat de Comeeten ver-
dwijnen: Als hout en turf verbrandt is / dan gaet het vper van selfs upt: Ick
dencke dat ghij dit oock soo van de Comeeten verstaet.

Student.

Soo is 't: En daerom verdwijnense allengskens / en worden minder / gelijck
een groot vper vergaet / als hout en turf verteert door de blamme; dus verteeren
de dampen met der tydt / waer door de Comeeten verminderen. Wanneerse oock
dichter komen aen de plaetse daer de Sonne, en de andere Planeten, haer looy heb-
ben / soo werden de dampen der Comeete van die Planeten verdunt en verteert / en
daer door verdwijnense oock / gelijck een heet vper een kaerse doet smelten alse daer
dicht bij wordt ghesteldt. Als oock de damp selve niet seer dick / vet / en taep is /
dan verdwijnende Comeeten te eerder / gelijck een vper van lichte turf te eerder ver-
brandt is.

Burger.

Dus doende souden de Boeren wel verstaen konnen hoe het met Comeeten gelegen
is. Maer gebeurdt het somtijts niet / dat deselve Comeeten wederom op nieuws
beginnen te branden?

Student.

Seer selden: Het is nochtans Anno 1556. gesien / dat een Comeet, die in Maert
verscheen / na datse wepnighe Dagen verdweenen was / wederom gesien wierdt:
doch doe isse op het eerste verdwijnen niet geheel uptgebrandt geweest. Daer kon-
nen verscheyden verdoosvingen en verdupsteringen ontstaen / waer door de Comeet
schijnt te verdwijnen / ghelijck de stoffe van de dampen verscheyden is / waer upt
oock ontstaet / datter soo verscheyde Fatsoenen zyn in de Comeeten, gelijck ick te voo-
ren geseyd hebbe.

Burger.

Het is soo / ghij hebt daer van gesproken / endoe meynde ick iet te vragen 't geen
mij wederom upt de sin schoot: Het was dit / Waer het van daen komt / dat die
Fatsoenen soo verscheyden zyn / en sich soo uptschieten gelijck staerten?

Student.

De dickste damp vergaderdt sich in 't midden bij een / en daer is epgentlijck het
Lichaem van de Comeet, de Sterre, gelijck men seyd. De andere dampen zyn wat
dunder en sijnder: Als die rondsom hangen / dan siet men rondsom als brandend
Hayr de Stralen affschieten: als die hangende dampen na beneden aen eene zijde maer
hangen / dan wordt dat de Baardt van de Sterre genaemdt. Maer somtijds schie-
ten de dampen aen eene zijde seer langh en verre heen / en dan is het als een staert. Dit
zyn

De COMEET-STERRE.

zijn uytſchietende dampen van het Lichaem der Comeet / gelijk alſoo eentge dampen van een Kaerſſe aſſchieten / die op het eynde ſcherp branden. Men ſal ſien dat de ſtaert van de Sonne aſſtaet / want aen de Son-zyde werden de afgaende dampen der Comeets verkeerdt / ſoo datſe daer niet geſien worden.

Burger.

Men ſoude dan ſeggen / datter noyt een Comeet geſien ſoude worden die men Hayrige noemt / om datſe rondsom als brandend hayz hebben / oock aen de Son-zyde. Oock meyne ick wel geleſen te hebben van Comeeten die haer Roede na de Sonne toe geſtreckt hadden : en oock het moet ſoo zijn / indien de Roede beteyckend de plaetſe daer de Plagen van daen ſullen komen : dit kan aen de Sonne niet gebonden zijn. Maer ick verſta mij op de Sterre-kijckerije niet ; mij luſt maer wat te praten tot on-derrechtige : men verneemd dat de Comeeten niet altijd deſelbige beweginge hebben / hond gij daer oock redenen van geven ?

Student.

Het is alſoo dat de bewegingen altijd deſelbige niet en zijn : Somtjds ſtaer deſelbige Comeet binnen wepnigh dagen aen een andere zyde van den Hemel / dan daerſe eerst wiert gheſien / ſoo dat men oortheelen ſoude datter twee Cometen worden geſien : Somtjds blijvenſe bij na ontrent deſelbige plaetſe ſtaen : Somtjds houdenſe alleen vaſte beweginge met den Hemel van het Ooſten nae het Weſten : Somtjds dwaelenſe ſonder een vaſte ſtreeck te houden : Somtjts gaenſe van het Noorden door het Weſten na het Zuyden : Somtjts van het Noorden na het Ooſten ; ſomtjds bewegenſe ſich hoogh na boven : ſomtjds daelenſe laegher na beneden. Somtjds ſchijnenſe als op de Werde te valen / en rijsen dan wederom om hooghe. Dan noch ſal men ſien dat de ſtaerten geen vaſte plaetſe houden / maer ſomtjds ſtaen na verſcheyden Oorden vanden Hemel / deſelbige ſtaert ſal de eene tijd nae het Weſten ſtaen / en daer na na het Zuyden , endan wel wederom na het Noorden, gelijk is aengemerckt in die Comeet de welke verſchenen is Anno 1475.

Burger.

Ick denck dat ghij daer van oock de redenen ſult konnen geven.

Student

Enigſints / het ontſtaet veeltjts uyt de hoedanigheyt om de ſtoffe van deſe damp : de Comeeten hebben ſoo haer bewegingen na datſe van binnen geſtelt ſijn : oock volgenſe de opkomende dampen van de Werde / waer doorſe worden geboet / gelijk de Vlamine in een ſtreeck boſkruyt voorloopt na dat het boſkruyt is geſtroeyt / en gelijk de Vlamine het houd volgt daerſe in vat. Indien de damp heel dun en licht is / ſoo rijſt de Comeet na boven toe : Indien de damp ſwaer en aerdachtig is / ſoo daeldſe wat lager. Indien de damp is dick en dun / dan daeld de Comeet / en die dickheyd verbzand zijnde / dan rijſe wederom door de dunheyd van die damp na boven toe.

Burger.

Wat verbzanden moet dan ſomtjds ſeer ſchielijck toegaen / want Anno 1302 viel een Comeet, ghelijck zijnde een brandende pijlaer na beneden / en in een oogeblick ſchootſe wederom op na boven toe.

B 3

Student.

Student.

Daer van kan noch een andere reden geweest zijn / want de Comeeten hebben oock haer bewegingen van Buyten-oorfaecken, want de Planeten hebben oock haer werkingen om de Comeeten op te trecken / ende te bewegen.

Reysiger.

Jonghman / met u verlof / ik moet hier oock een woord toedoen. Wat sal ick veel op u Discoursen seggen? gij hebt u lesse wel ont honden / maer ick twijfele of gij die wel gheleerd hebt. De groote Rotterdammer Erasmus, schrijft in een boeckje dat hij t' Samen-sprak en noemdt / heel wel van den Oorlogh / doende een Soldaet dese woorden spreken. Ick weet niet hoe sommighe Schrijvers, soo net alles weten te beschrijven t' ghene in de strijdt voorvalt, als offe alles hadden staen aensien: wat my aengaet, ik ben in den strijdt geweest, maer her ging daer soo wilt en woest toe, dat ick selve nauwlijcks wist waer ick was: Ick geloove dat die schrijvers seer net liegen kunnen. Ick moet oock doch met beleeft ber woorden seggen / dat ick niet en weet hoe de Geleerde, alles soo net van de Comeeten konnen weten / het is als offe daer bij geweest hadden / en datse in den hemel alles naenw hadden besien. Seneca septe eens heel wel, Daer sijn veel dingen die wij weten datser zijn, maer wij weten niet hoedanigh datse zijn: Wy verstaen niet hoe de Ziele die in ons is, gestelt is, hoe se met ons Lichaem vereenigt is, en hoe se werckt: Hoe sullen wij dan verstaen de dingen die soo verre van ons gesichte in den Hemel geschieden. Aristoteles septe oock wijsselijck. De hemelsche dingen sijn seer verre van onse sinnen af, en soo zijns oock seer verre af van een vast bewijs en wetenschap. Een ander geleert man onder de Christenen / septe tot desen aensien. Men moet de Comeeten stellen onder de duystere verborgentheden der natuere: Het zijn verborgene wercken, niet van de natuere, maer van Godt. Gij gaet daer soo seker in / dat de Comeeten soudensijn bperige dampen / die upt de Aerde oprijzen / en in de Lucht worden ontsteken / maer de geleerde Bodinus spot met dat gevoelen / en sepdt dat het beter is / dat wij Menschen seggen / niet te weten wat de Comeeten zijn / en dat wij niet beschaemt moeten wesen / onse onwetenhepd in desen te belijden.

Student.

Mijn Heer / ick dacht dat ick booz ongeletterde Lieden sprack / maer nu verneme ick wat anders. Evenwel binde ick geen redenen om mijn gevoelen af te staen. Bodinus toonde dat hij in desen onerbaren was; onse Meesters geben ons beter onderrehtinge: Wel hoe! zoude men niet weten wat een Comeet is?

Reysiger.

Laet u dat soo byemd niet duncken: Men wil alle de Eysenschappen van een Comeet soo naeuw beschrijven / ende Geleerdste / soo in oude als in onse tijden / konnen hier in niet over een komen wat een Comeet zij. Ick hoorze wel dat ghij het een brandende Damp noemt / maer andere zijn van een ander gevoelen. Sommige hebben ghemeynt / dat een Comeet is een extraordinaire Sterre die van Godt ghegeven wordt / gelijk de Vyer - Colonne voor Israel / ende de Sterre die de Wijsen upt het Oosten komende / na Bethlehem gelepde. Andere schrijben dat het is een t' samengetrocken Lucht door hoese Geesten. Andere meynden dat het was een Ziele van een groot Heer die gestorven was. Andere seggen dat een Comeet gheen ware sake en Lichaem is / maer alleenlijck eenigh schijnend en afschijnend Licht / door conjuncture van het Licht der Planeten. Sommighe seggen dat het een Sterre is / die van den beginne gheschapen is / maer selden wordt ghestien. Andere / dat het een Planect is. Andere / dat het een valsche Sterre is. Andere willen dat het een Elementair

tair

tair Vyer is / dat in de Lucht verdicht wordt / en soo sichtbaer is. Andere willen / datse ontsaen upt de omdrapingen des Luchts / en de tegen-malkander-itooringen die de verschepte gedeelten des Luchts maken in die verschepte snelle bewegingen en drapingen. Andere seggen / dat het een Sterre is die / boven de Maen komende / van de Zonne word bescheenen / en dat de Zonne, daer door haer Stralen werpende / alsoo de Staert maekt / gelijk wanneer de Sonne door een Glas schijnt. Alsoo seggen andere / dat het een Wolcke is daer de Sonne opschijnt en doorschijnt. Andere drijven dat het is een verdichte Lucht / en dat die door de dichtheydt soo een glans geeft. Andere willen dat het is een Schijnfel van een Sterre op een dicke Wolcke. Ick weet wel dat nu het meeste gevoelen met u hier in accordeert / dat het een damp is / maer daer over konnen de Geleerde malkanderen wederom niet verstaen. Sommighe willen dat het een damp is in de Lucht / die van de Sonne verlicht wordt / en seggen datse niet en brandt. Andere willen dat het een brandende en glimmende damp is / gelijk gij geseght hebt. En soo onseker als men is / om te konnen seggen wat een Comeet is / soo onseker is men oock in alle dingen in het beschrijven van de Hooghte, de Grootte / ende bijzonder oock van de Werkingen. En dit blijkt upt de strijdende en te veel verschillende ghevoelens over de Grootte en de Hooghte der Comeeten. Keckerman schrijft van de Comeet die gessen is Anno 1572. dat men de betepckenissen en beduydingen van die Comeet niet sekerlijck konde aenwijzen: Datter gheen Instrumenten zijn waer door men konde verstaen van wat Stoffe datse was / dewijle de enckele dingen maer door de sinnen worden bekent / endat de dingen / die te verre van het gesichte af zijn / niet konnen gekendt worden. De gheleerde Sterre-kijcker Tycho Brahe in Denemarken / was genoodtsaecht daer van dese Woorden te gebuycken: Ickachte dat men daer niet curieuslijck, enstelijck, en sekerlijck van moet spreken. Ick sal daer van iets seggen ten welgevallen van die die 't van mij versoeken, doch het sullen maer Gissingen zijn, die ick door waerschijnelijcke Gelijckenissen sal verklaren. Keckerman schrijft oock / Dat onder de wonderlijckste dingen / endaer men minst de reden van geven kan / zijn de Comeeten en de Regenbooghe, en nochtans schijnt de Regenbooghe seer licht te verstaen te wesen: Van soofwonderlijcke dingen, seyd hij voorder / is het seer moeyelijck iets te ondersoecken en te seggen. Daer is gheendingh in de Lucht / waer over de gevoelens soo seer verschillen en ongestadigh zijn / als over de Comeeten. Hebt ghy in de Sterre-kijckerije wat gesindeert / soo weet ghy dit wel / dat de Meesters haer op haer Instrumenten weynigh vertrouwen. Ghy weet datse alle seggen / Dat de Gesicht-linien door de Lucht gebroken worden: Dat men niet wel kan meeten de Hooghte / om dat men niet staen kan in het Middelpunct der Aerde: Dat de Stralen van de Hemels-lichten / op de Instrumenten speellende / moeten passeeren door de Lucht en Wolcken / endaer door heen ghebrouwen worden / sood dat men de Comeeten niet kan sien in haer eygen plaetse daerse staen / of in haer rechte Fatsoen / gelijk een stuck geldts op de grond van een Kewier leggende / gesien wort door het water in een andere groote en fatsoen / dan't in der daet heeft: alsoo gelijck de Son grooter alse opgaet dan daer na / om datse door de dampen der aerde dan moet gesien worden: dus schijnen de de Comeeten oock grooter te wesen / alse lager aen de aerde hangen / en dat wij die door de dampen der Aerde zien. Indien men de vaste Sterren, en de Planeten niet sekerlijck kan afmeetten in haer groote en plaetsen / gelijk genseggaem blijkt / upt de stridighheit des gevoelens / veel min kan men met sekerheyt van de Comeeten spreken. De minste zekerheyt is van zoodanige woeste en onvaste Lichamen / dewelke in alles geen vast fatsoen in sich hebben / al is't datse van verre schijnen rond te zijn. Ik wilde

wilde u wel eens bidden / indien gij eenige mijlen weegs een heele Stadt / of groot Bosch saeght in brandt staen / het welcke van verre maer soude schijnen een klepne blannete zijn / of gij wel soudt willen aennemen / de groote van die brandt door u instrumenten af te metten? ick meyne neen: veel min dan / van de Comeeten die soo veel verder van ons afstaen. Ick kan toestaen dat een Comeet is een brandende damp / maer dat branden gaet toe gelijk de brandt gewoonlijk is / het brandt niet alles te gelijk / daer komen dagelijcx nieuwe dampen bij / gelijk gij geseyd hebt: de Comeet segt gij oock / geeft veel roock en dampen af / gelijk oock de lucht daer ontrent bysonderlijck vol dampen is / wat vastigheyt kan men dan hebben / als men de Comeet door soo veel roock en dampen heen moet sien? De Comeet gesien Anno 1572 wierd van de meeste Astronomijns geoordeelt / te staen in het benedenste van de derde kamer des lichts / en dan seyden sommige / datse van de Aerde hoogh stont 20 halve Diameters der Aerde. Andere seyden 15 / en andere 12. Maer Ticho Brahe lachte met haer / en seyde / datse stont in het bovenste van de lucht / boven alle Planeten, 't welck schizicklyck hooger is / en hij dede dit daer bij / datse stont boven alle Parallaxen, doch men mocht hem dan wel gebzaeght hebben / hoe hij dan selvede hoogte konde peplen / want door de Parallaxen word geoordeelt van de hoogte der Sterren. De Comeet die gesien wierd Anno 1577, wierd geoordeelt onder de Maen te staen / maer Tycho seyde / datse stont boven de Maen / in de Circkels der andere Planeten, 't welck veel dupsent mijlen hooger soude zijn / en seyde oock dat die Comeet Anno 1572, tweemaal grooter was als de Sonne / en dan septmen dat de Sonne veelmaels grooter is als de Aerdekloot. Hij seydt dit seker te zijn / dat die Comeet 360 maels grooter was als de Aerdekloot: ja seyde hij / na sommige afmetingen / soude wel dupsentmaels grooter zijn als de Aerde. Doch hij doet dese woorden daer hij / die soude wat te groot zijn, maer sijn eerste begrootinge houdt hij onseplbaer / en soo is hij op de eene tijdt seker / soo hij meynt / en op de anderetijdt wil hij niet sekens seggen: maer / wie sal gelooven dat de Comeeten soo groot zijn? Want waer soude soo een meenigte dampen upt de Aerde bandaen komen? Waer soude de Aerdesich bergen als soo een Comeet was uptgebzand / en dat de roock en aschedan op de Aerde soude afvallen; soo onseker staen hier alle obserbatien: Gij hebt geseyd dat dese Comeetsterre staet in de 2 Gr. van Libra, en dat in de bocht van de Waterflange, aende voet vanden Beker, en dan maectmen daer upt wonderlijcke Prognostication; maer dese dingen konnen maer geseyd worden / ten opsicht van ons gesichte: de Comeet Anno 1572, wierd in Hollandt geoordeelt / te staen tusschen den Grooten, en den klepnen Beer. Doch te Dancksick wierd geoordeelt / en dat over deselbige tijdt / datse stont onder de Staert van den grooten Beer: Dat verschiet by wat. Almen dit een Schipper soude willen doen versien / dan mostmen maer seggen dat het hier gaet / gelyck als hij de Toozens en Landen siet verwisselen / door het boortbaren / en dit om dat de Hemelslichten, die men met den anderen in de meetinge vergelijekt / soo hoogh boven malkanderen staen. De eene segt dat de dampen van de Aerde niet hooger als 13 duptsche Mijlen konnen oprijzen. De andere seggen / datse selfs de dicke wolcken veel hooger hebben ghesien. De eene wil dat die Sterren Anno 1572, 1600. 1604. en 232. verscheenen / geen Comeeten waren / maer nieuwe Sterren, en dat seggende/doense selfs dit daer bij / dat die Sterre Anno 1604. eerst klepne was / en daer na grooter wierdt / 't welck immers op vaste Sterren niet en past / maer op Comeeten die door nieuwe dampen grooter worden konnen en lichter branden / gelyck andere willen bewijzen. De eene houd staende datt er geen Comeeten boven de Mane komen / de andere toont / soo hij meynt / datse veel hooger gesien zijn: de andere

te toont/ soo hij mepnt/ datse veel hooger gesien zijn. Tycho Brahe heeft selve vijf
 Comeeten gesien Anno 1577. 1580. 1585. 1590. 1593. en steltse alle boven de Maen.
 Dit word oock gesepd vande Comeeten Anno 1607. en 1618. 1652. 1661. alhoewel dese
 twee laetste van weynigh tijds sijn gheweest en niet van soodanighen gesichte ghe-
 lyck die wij nu sien / en daerom van soodanige obserbationen niet geweest sijn. Als
 men dan langhe gearbeyd heeft en veele mepnt te weten / dan gebeurt het noch dat
 men de niet geleerde Ricciolus seggen moet. Ick schaeme my niet dat ik gedwaelt hebbe met soo
 veele geleerde Mannen; ick schaeme my oock niet mijn dwaliage te bekennen, en t geen men
 dan hoor waerhepdt op nieuws opneemt / heeft veeltijds geen vaster gronden.
 Men stelt meest voor gewis dat het dampen sijn die uyt de Aerde worden opgetroc-
 ken: Andere segghen daer teghens / dat het dampen sijn die uyt de Planct-ster-
 ren uytgheworpen worden / ofte door de Sterrekens die in de Melckwegh staen/
 in via Lactea, uyt de Plancten worden ghetrocken. En als men nu t ghevoelen
 van andere heeft wederlepdt / en eygen ghevoelen ghestelt / dan moet men met dese
 woorden sluyten: Ick segghe dit beschroomt, en der vent niet sekers hier over stellen: Dese mey-
 ninge dewelcke ick tot noch toe staende hebbe gehouden, wil ick maer dat men voor waerschijslyk
 achte. Men kan oock niet aenwysen hoe het met de staert van die Sterren toegaet.
 Sommighe willen dat het dunder dampen sijn die de Comeet uyt aefemt: andere
 willen dat het maer een doorschijnsel is vande Sonne: Andere segghen / dat de
 Sonne door haer straelen door de Comeet schijnende eenighe tape dampen inede-
 neemt / en dat soo haer straelen in die aenhangende dampen blijven hangen: en dit
 wederleggen wederom andere met goede redenen / en stellen t gheen immers soo on-
 seker is / namentlyck dat de staert onstaet door dien de Comeet de straelen van de Son-
 onderschept / en soo schaduw maect / waer tegen de stralen van de Sonne dan haer
 afschijnsel geven / en dat oock soo uyt de schaduw en weer schijn der Sonne straelen
 de verscheden fatsoenen der Comeeten souden voortkomen. Dus twist men
 oock ober de oorzaeck van de beweginghen der Comeeten: Sommighe willer
 dat het Enghelen doen: Andere / datse bewoogen word om datse bestaet uyt ghe-
 deelten die uyt Plancten voortkomen die natuerlyck een eygen beweginge hebben /
 en dat daerom de bewegingen niet altijd deselbige sijn / om dat die deeltjes der Planct-
 ren nu van de een Planct minder sijn als van een andere / en dan wederom meerder:
 dus wil de eene dat de Comeeten branden: Andere segghen datse maer Lichten sijn
 sonder brand of vlamme: wat dunckt u Jongman / is t niet best dat men van de-
 se dingen soo secker niet en spzecke / en dat men onse onwetenhepd bekennende / lie-
 ver seggen / met David en met andere Mannen Gods / dat het de Heere is die al-
 le dese dingen doet in den Hemel en op der Aerde / Psal. 115: 3. Psal. 135: 6.
 alhoewel ick wel weet dat de Heere door middelen en oock door natuerlycke oorzaeck
 werckt. Siet / Jonghman / en merckt daer uyt / dat men soo verseeckert van
 die hemelsche lichten niet behoort te spzeken: Ick hebbe u lieden Discours een wij-
 le tijds aenghoozdt / en soude gezwegen hebben / ten ware dat ick hadde bemerckt
 dat gij met al te groote verseeckert hepd van de Comeeten haddet gespzoeken.

Student.

Maer / mijn Heer / sal men dan de Comeeten aensien / gelijk de Boeren die op
 geen Academien sijn geweest. Waer toe hebbe ick dan mijn geld in de Sterre-kijke-
 rige verstuert? Daer sijn meer dingen waer ober verschede gevoelen vallen / maer
 soude men daerom niet anders daer van seggen willen / als dat men als Botmuplen
 niet met allen daer van wist?

C

Reyser

Reysiger.

Aen / Jongman / dat is de meyninghe niet / men mach en moet op de Comeeten Speculeren : ick kan oock wel lijden / dat men daer wat ondersoek over doet : het zijn groote wercken Gods in de Lucht, men moeste met opmerkinge en met beweginge des herten besien. Men kan oock soo wel pets bij gissinghe seggen hoe dat se souden mogen voortkomen : maer men moet sich wachten om in vermetelhepdt hier van een seerkere kennisse te willen geven. 't Was iets dat Seneca seyde / ijdereen, seyde hij / soude gaerne weten wat de Comeeten zijn : men versuymt veel andere nodige wijsheyd, en men wil hier van kennisse hebben : en als men daer van iets hoort, dan is men noch int wifelinghe, of men sich daer over verwonderen sal, dan of men daer voor vreesen sal. Ick dacht om dese spreuken / soo als ick onlangs door Rotterdam quam reysen en sag hoe veel volcks datter stond voor het Huys daer een lesse gedaen wierd over de Comeet die nu verschijnt : ick weet niet of veele van de lieden die daer stonden / soo ijberig souden wesen om een goede Predicatie te hoozen? En daer ick mij meest over verwondere / is dit / dat ick op mijn reyse vernomen hebbe / dat de lieden soo weynig op dese Comeet dencken / daer is noch verwonderinge noch vreesen bij de meeste lieden.

Burger.

Ick bedancke u / mijn Heer / dat gij u redenen tot de onse voegt : De Student was mij tegauw : maer nu / laet ons in vrientschap noch wat discouren. Ik beken datter bij veel lieden weynigh opmerkinghe is over dese Sterre : maer het komt mogelijk hier van daen / dat sommige geleerde lieden meynen, dat het geen rechte Comeet-sterre is.

Reysiger.

Die lieden hebben haer oordeel bij / en ick het mijne : maer sij mosten dan een beschrijvinge geven van een Comeet-sterre, volgens het gemeyne geboelen / en toonen dat die op dese Sterre niet en paste : upt alle plaetsen daerse ghesien is / soo veel als ick hebbe konnen vernemen / wordt het voor een Comeet-sterre gehouden. Ick heb besevocht gesien / maer ick ben oock van dit oordeel. Doch aen de naem is weynig gelegen : het moet ons genoegh zijn / dat het een Hemelschlicht is / 't welck soo weynig te vergeefs ontsteken is / als men een haerse in huys te vergeefs soude ontsteken : de geleerde Haggerius seyde heel wel / van soodanige extraordinaire Hemelsch-lichten : sij worden voor een tijdt aen de Aerde verthoont, om voorboden te zijn van toekomende dingen. Het zijn groote kaersen die hoogh hangen / op dat men van verre soude sien. Godt seyde Damascenus, waerschouwt ons niet alleen tot bekeeringe door Menschen, maer oock door soodanige Hemelsch-lichten.

Burger.

Gij meynt van dat de Comeeten wat opsicht hebben op volgende tijden / en dat het voorboden zijn van aenstaende quaden?

Reysiger.

Ja / mijn vriendt / dat meyne ick / en daer van soude ick u goet bewijs konnen geven. Doch men moet hier van niet goet onderscheydt spreken : Dat de Sterren en Planeeten haer werkingen en inbloeppinge hebben op de Aerde / door het licht / beweginge / en andere werkingen is bekent / en dit te ghelooven wordt ons aengewesen / Gen. 1:14. Doch men kan niet in 't bijzonder bewijzen / wat de Sterren veroorzaken / wat eppen werkinge ijder Sterre heeft / veel min moet men gelooven / dat se de wille des Menschen in de vrywillighe werkingen souden regeeren. Dus haumen

kannten toestaen / dat oock de Comeeten haer werckingen hebben op de Aerde. Het is al te onvoorsichtigh van sommige lieden geseyd / datmen sterck moet Philosopheren, en met het gemeene Volckje, niet bevreesd worden over de Comeeten, eben als of de Comeeten niets veroorzaken / ende niets quaets wrochten of beteyckenden. Ten minsten mostmen toestaen / dat de Comeeten wonderlijcke gevolgen hebben. Maer laet ons eens hoorzen / wat wijsheydt desen Student in dien aensien van de Academie heeft gebzacht. Ick versoeck vryndelijck / Jongman, dat gij in u discours voortgaet / ende ons verhalen wilt / wat werckingen de Comeeten hebben.

Student.

Dat soude / mijn Heer / u beter passen als mij / want ick bemercke dat D. C. een ander zijt dan ick ghedacht hadde. Maer evenwel wil ick gaerne / onder correctie verhalen / 't geen ick daer van geleert hebbe / met versoeck dat D. L. mij verbeteredaer ick in soude komen te misschen. Dit hebbe ick op de Academie geleert / dat de Comeeten niet goets beduyden: Doch evenwel datter somtijds wel wat goets uyt ontstaen kan / ten opsicht van de stoffe der dampen / daerse uyt bestaen: somtijds hebben se in sich eenige dunne en goede dampen / die verbzand zijnde / haer affsche spreyden ober de Aerde / als een goede vettigheydt / om het Aerdrijck vzychtaer te maken / dus isser op de Comeet Anno 1097, een heel vzychtaer jaer gevolght / als mede op de Comeet Anno 1506. Dus seydmen oock datter een Comeet verscheen / doo Alexander ghebozen wierd / en die Dorst maecte sich een grooten naem / dooz sijn victozijen. 't Welck scheen beduyt te worden / dewyle het eerste fatsoen van de Comeet, sich veranderde in een Lancie. Anno 1500 als Keeser Carel te Gent gebozen wierd / sagmen oock een Comeet: dit scheen een goet teycken vooz die Prins te zyn / want hij heeft groote dingen uytgevoert. Doch ick hebbe in de Historien gelesen / dat die Mannen wel wat groots waren vooz haer selven / doch datse geweest zyn / als Roeden Gods vooz andere Volckeren / en veel verwoestingen hebben uytgericht. Wat ellenden de Placcaten van Keeser Carel / aen het Nederlandt hebben veroorzackt / hebben onse vzoome Doozouderen onderbonden: maer het schijnt / datter evenwel dooz natuerlijcke werckingen wat goets uyt de Comeeten kan voortkomen. Sij trecken veel quade dampen van de Aerde op / en verbzanden se in de Lucht hooge van de Aerde af / dit kan niet quaed zyn.

Reyfiger.

Op dese grondt dat de Comeet uyt dampen bestaet / kan men met reden oock dit seggen / dat de Comeeten veel quade dampen na sich trecken / en deselvighe in de Lucht verbzanden en verteeren / 't welck vooz het Aerdrijck / en de Menschen niet quaedt schijnt te wesen. De Lucht kan daer dooz van quade dampen worden gesuybert. Maer ick meyne dat dit selven geschiet: de dampen zyn soo suyper niet / die in de lucht worden opgetrocken: het vper van de Comeet is oock jurs / so kragtigh niet dat het die vuple dampen alles verteert: het soude eer als een smeulend en smokkend vper zyn / of als een haerffe die met stanch uytgaet / en een vuple damp na sich laet / soo dat daerom geoordeelt word / dat de Comeeten altijt wat quaedts voortbrengen. Anno 1097 volghde op de Comeet dat jaer groote vzychtaerheydt / maer des jaers daer aen een groote Peste / 't welck geoordeelt wierd hier uyt te ontstaen / dat alle de opgetrocken dampen niet wel verteert waren; vuple dreck kan het Land vzychtaer maken / maer als de Aerde alles niet verzwelgen kan / dan wort de Lucht daer dooz besmet / en soo staet het daer oock met de dampen der Comeeten. Doch de Heydensche Cicero, schrijft dat van alle Geuwen dit is onderbonden gheweest /

C 2

dat

de Comeeten oock hier dooz Voorboden zijn van de Doodt der groote Lieden / want dat de Comeeten wat quaedts hebben beduyd: Claudianus seyd / dat se noyt sonder schade zijn gesien. En andere noemden se / een breeffelgck vyer / dat ondergang van Landenen Rijcken dreygde.

Student.

Ich hebbe oock dese natuerlijcke reden onthouden / dat de Lucht dooz de Comeeten verbult word met veel quade dampen / waer dooz deselvige word besmet / en beroert dooz stozmen en tempeesten / en dergelijcke ongetempert heeden meer / gelijk na dat de dampen vochtigh of droogh zijn / daer upt ontstaet groote overbloedt van regen of groote droogte / wanneer te veel dampen opghetrocken zijn / waer dooz de benedenste Lucht tedroog word. Dus soudemen lichtelijck konnen verstaen / datter op Comeeten volgen Peste / diere tyden / en dergelijcke quade siekten / en ellen den. Anno 1580. Volghde op een Comeet, dooz gheheel Aften, en in Europa, een soo besmette Lucht dat meest alle Menschen/aen de Catharren een Hoest geraeckten / en daer van oock veel stozben / te komen liet Paus Gregorius XIII. tellen / en vondt te gelijk / datter 40000 aen die quale gingen: Te Lubeck vondmen 8000 siecke / en soo oock in andere Laden en Steden. Het trof oock de Keyser Adolphus II. de Koningh van Denemarcken Frederick de II, en Stephanus Koning van Polen, met haer Hovelingen. Daer kan niet anders als wat quaets ontstaen / upt alle de vuple dampen / dewelcke dooz de Comeeten worden opgetrocken; dus worden alle deelen des Luchts daer dooz besmet / en als de Comeet dan heeft uptgebzand / en haer dampen en roock nalaet / is het soo veel te erger.

Reysiger.

Het heeft al wat redens't geen ghij seght / alhoewel die dingen juist soo altijdt niet voorvallen: Ewentwel dewijle veel quade dingen op de Comeeten volgen / waer van natuerlijcke oorzaken konnen werden ghegeven / soo kan men dat soo gelooven. Maer wat hebt gij meer onthouden? Ich dencke dat gij noch al wat andere dingen geleerd hebt / dewelcke de Comeet-sterren veroorzaken.

Student.

Mijn Meester heeft mij oock dit geleerd / dat de Comeeten van deselvige natuure en werkinghe zijn daer de Planeetsterren Mars en Mercurius van zijn. De Sterre Mars verweckt in de Menschen oneenigheden / twisten en Oorlooghen / en dergelijcke beroerten in Landen en Steden. De Sterre Mercurius verweckt in de Menschen ongestadighepdt / leugenen / bedriegerijen / trouwloosheden en valshepdt. Indien de Comeeten van deselvige werkinge zijn / soo isser niet veel goeds van te verwachten.

Reysiger.

Uw Meester heeft u gheleerd / ghelijck hij selve gheleerd heeft doe hij een Disripel was: Men schryft soo wat van Planeet-sterren, maer het zijn lossen en ijdele gissingen / daer gheen bequame redenen van ghegeven konnen worden. Dit soude men ten hooghsten van de Comeeten mogen dencken / dat dewijle die dampen droogh en heet zijn / datse een heete Lucht maecten / en datse soo oock de Humeuren in de Menschen verhitte en verdroogden / waer dooz de Galle vermeerderd word / en so rijst'er in de Menschen / dooz het heete Bloedt / twist en swaecklust / waer dooz dan' lichtelijck Beroerten en Oorlogen ontstaen: Dit soude dan groote Lieden meest konnen treffen / die doozgaens van een heeter bloet en temperament zijn / waer van men verschepde redenen soude konnen geben. Dus wil men hier upt besluyten

het

De COMEET-STERRE.

21

Veranderingen der Rijken / en dergelycke dingen meer. Ick bebinde dat wijse en vzoome Liedten ten allen tijden dit soo geloofd hebben. Damascenus schrijft dit / De Comeeten zijn veeltijds teykenen van de Doodt der Koningen. Ysidorus schrijft dit / Wanneer een Comeet gesien werd, soo houdt men dat het een Voorbode is van 't gene dat volgen sal op de Doodt van een Koningh. De Historijschrijver Antonius schrijft dit / Volgens het oordeel van wijse Liedten, soo beteykent een Comeet groote veranderingen, en nieuwigheden in de Wereldt. Maer Jongman / dit moet gij weeten / al is 't datter soo iets op de Comeeten volgt / gij moet daerom niet gelooven dat dit dooz een natuurlijke werkinge gheschiedt: Maer dat Godt de Komecten in de Lucht sieldt / om van soodanighe dingen voozteykenen te zijn / soude ick niet willen ontkennen. De Koningen hebben somtijds een heet Temperament / en leven seer teederlyck / maer soo doen oock veel andere Liedten. In diende Comeet natuurljck de Koningen doode / dan soude se veele Koningen te ghelyck moeten dooden / ende oock veele andere Liedten / ofte ten misten soude oock in veele andere Liedten soo een heet bloedt daer dooz ontstaen / doch dit zijn beuselinghen. Sommighe willen / dat soo een Comeet des Morgens sich vertoont in soo een Hemels - Teyken, waer in een Koningh ghebooren is / dat die Koningh dan sal sterben. Andere seggen / als de Comeet sich in den Middell - Hemel vertoont / dat het dan beduydt een voozspoudigen aenwas van dat Rjck: Maer wie en siet niet dat dit oock maer ydele ghedaechten zijn? Wij siend dat de Heydenen hier over verscheyden ghevoelen en bewegingen hebben ghehadt. Wanneer de Keyser Augustus een Comeet sagh op den schoonen Dagh / terwyle hij eenige Speeltn aen het Volck vertoonde / soo nam hij het vooz een goedt Teken / ghelyck oock het Volck. Doch meest hebben sij de Comeeten aengesten met schrick. Plinius noemde de Comeet Een schrickelijcke Sterre, en seyd datter noyt een verscheenen is sonder schade. Virgilius noemde Yffelijcke Comeeten. S. Italicus noemde Uytroeyers van Koningrijken. Van dese dinghen konnense Goddelijcke Voozteykenen zijn / maer geen Oorsaken. Ten hooghsten hebbense maer haer eyge natuurljcke werkingen in de Lucht met quade dampen te beroeren / waer upt dan Regen / Winden / &c. ontstaen konnen; waer upt oock boose Steecten konnen ontstaen. Dat mense in 't ghemeyn aensie als bysondere Voozteykenen van wat quaedts / is Christelijck. Men siet dat Christus oock spreekt van de Teykenen des Hemels / sonder dat tegen te spreken / en sieldt de bewegingheder Elementen selfs tot Voozteykenen van het laetste Voordeel / Matth. 16: 5. Luc. 12: v. 56. Luc. 21: 11 / 26. Matth. 24: 29. Maer het gaet te verre / als mende gebeurlijcke dingen daer upt wil soo sekerlijck voozseggen. Men bebindt dat op sommighe Comeeten gebolgh is de Doodt van verscheyde groote Liedten. Cer Keyser Claudius storf aen vergift / sagh men een Comeet Anno 54. soo oock Anno 1558. in 't Jaer doe Keyser Carel storf: En op de Comeet Anno 1619. volghde de Doodt van Keyser Mathias: Maer ick meyne dat seker Schrijver dit met goede redenen seits. Wij meynen dat men ontrent dese dingen niet sekens moet stellen of voorsseggen, maer dat men de Comeeten als bysondere Voorteykenen, die Godt gheeft, heeft aen te sien met vernederinghe des herren, en soo verwachten wat Godt ons sal willen toefenden.

Student.

Ick moet / met u verlos / al voozt praten: Ick hebbe geleerd dat de Comeeten niet alleenigh Teykenen zijn van soodanighe veranderingen in Landen en Steden / maer oock dat men upt de Comeeten selve kan voozseggen de bysondere voozvallen in die veranderingen. Men heeft mij gheleerd dat men daer toe acht moet gheben op wat Tijdt de Comeet eerst wierd gesien: In wat Plaetse des Hemels datse staet:

C 3

Wat

Wat Kolkere en Fatsoen datse heeft: Hoe datse sich beweeght: Wat Planeet dat haer regeert: Hoe lange datse staet / en wanneer datse uptgaet. Mijn Meester meynde dat men upt dese Doortepkenen groote Doorzeggingen maken soude / bysonderlyck soude men moeten letten op de Staert, want t gene de Comeet beduydt / soude voorballen in soe een Landt daer de Staert na toe staet. Dus dede mijn Meester dit d'eer nach by: Als, sepde hy / de Staert na het Zyden staet, dan salder veel Regen volgen: alse na het Noorden staet, veel Drooghte: alse na het Westen staet, een goed vruchtbaer Sayfoen: Maer als de Staert na het Oosten staet, dan sal daer op volgen de Pest, en veel andere Qualen.

Reysiger.

Beuselingen! Eerst wil men dat de Comeet wat quaedts beduydt / en dan seide men dat de Staert veel goedts belooven kan: Maer dencken dese Liederen dat de Staert is ghelijck de Hand aen een wijser / die het uur perfect aentwijst? Meynense dat de Staert soo op een seker Landschap maer siet? Dit is groot misverstand; want de Staert wijst op een groot gedeelte van de Wereldt / daer veel Landen ende Koningrijcken ghelegen zijn. Daer kan somtijds soo iet voorballen / maer het maecht geen regel. Seker Sterrekijcker in Duytsland / een Comeet siende / sepe detersondt / wacht u Vorst van Muscovien, want de Staert dreyght u: Indien de Polen nu willen, sy sullen u lichtelijck Meester worden. Dit gebiel soo / want Koningh Stephanus viel in Muscovien / en braght het Rijck in groote ellende. Maer wie sal bewijsen dat dese Staert dat betepckende?

Student.

Men heeft mij geleerd dat men oock op de beweginge der Comeeten moet sien. Als de Comeet stil staet / of wepnig beweegt / dat is een quaet tepcken / en beduyt dat de ellende lange sal dueren. Gelijck een Comeet als een Zwaert, en geheel jaer stil stont boven Jerusalem eer dat de Stad verwoest wierd door de Romeynen / Als de Comeet rasch beweegt en haest verdwijnt / soo is 't een tepcken dat de ellendhaest sal komen / en oock haest overgaen. En traeghe beweginge is tepcken van duersaeme straffe Gods. De beweginge van het Westen na het Oosten souden tepcken zijn dat ter een buyten vijandt voor handen is. De beweginghe soude toonen waer van daen het quaet komen sal. Dus soude een Comeet te vozen aengewesen hebben upt wat hoek Tamerlanes de Koningh der Parthers aengquam doe hy Aften verwoestede. Als de Comeet upt het Oosten sich beweeght dat soude een tepcken zijn dat Gods straffe haest aenstaende was: Indien upt het Westen / dan soude het quaet langsaem aenkomen. Dus heeft men mij oock geleert dat een ronde Comeet betepckent de doodt van een Koning: dat andere fatsoenen betepckenen oorloogen en beroerten: De Kolkere soude oock by wat tepcken geben / gelijck ick geleert ben.

Reysiger.

Jonghman / hebben u Ouders eens Geldt van leeren ghegeben / sij mochten noch wel eens dubbelt gelt gheben om u dese dromerijen wederom te ontleeren. Daer is geen belachelijcker geleertheit als dat men upt de Planeeten en Comeeten soe danige bysondere voorballen wil voorzeggen / en dan noch soo nauw na dat die lichten sich vertoonen. De wijste Astrologins sien wel dat haer konst in desen maer steunt op eenighe al te oude regulen van de Heydense Chaldeen en Arabiers / en daerom wenschen zij / datter iemand van God verweckt mocht worden die dese konst van voorlegginge op haer vaste gronden selde. Is 't niet een groote dwaesheyt dat men voorzegt dat de Chrikelijcke Relige geregeert word door de Planeet sterre Jupiter, en

soo

soo schryft men dat de andere Planecten oock ijer haer bysondere werkinghe hebben om allerley voorvallen en bewegingen in de Menschen te veroorzaken/ even als of de Sterren waeren de Regenten van Landen en Konighrijcken. Dit is een dwaese ijdelheyt en Heydense Superstitie.

Burger.

Het soude dan best sijn dat men op de Comeet wepnigh acht gaete/ want indien dat alle voorzeggingen los en onsecker zijn wat wil men dan daer op veel sufferen? Ick hebbe mi oock op 't eerste al wat onstelt gevonden doe ick de Comeet sag/ maer nu ick hoorze dat men daer soo wepnig van seggen kan/ soo wil ick die ghe-dachten wat laten varen.

Reysiger.

Neen/ mijn Vriend/ ghij begrijpt dese saecke niet wel: Het is wat anders/ dat men tegensprecket 't geene de Menschen upt de Comeeten soo naeuw willen voorzeggigen: het is wat anders dat men de Comeeten aenmerckt in 't gemeyn als quade voorzepcken die de Heere geest. Ick hebbe te boozendit toegestaen datter door Comeeten veel quade dampen in de Lucht konnen komen daer upt veel quaets en ongesontheyds te verwachten staet: Dit ware reden genoegh om soo een Licht in den Hemel met ontsteltenisse aen te sien. Maer alhoewel de Menschen in haer voorzeggigen te verre gaen/ nochtans is 't wel te bewijzen/ dat Godt door de Comeeten iets wil beduyden. Soo een groot licht word in de Lucht niet ontstecken sonder Gods Providentie. Seecker Astrologijn seyde niet qualijck: Na dat Godt te gher ons is gelint, daer na lichten de Hemels lichten als Gods oogen: Men kan daer in als in een Spiegel sien wat dat ons te verwachten staet. Een ander seyde heel wel/ God is gelijk een Vader die de Roede toont eer dat hy toeslaet. Luther seyde eens opmerkelijk: Al wat ongewoonlijk in den Hemel of elders word gesien is een teycken van quaet en veranderinge: En gelijk een ander heel wel schryft: Laet, seyde hij/ de Historien worden na gesien, men sal bevinden dat noyt een Comeet gesien is, ofre daer sijn groote ellenden en swaerigheden op ghevolght. Het is/ gelijk een geleert Man schryft een Barbarische Godloosheyt, dat men een Comeet soude sien sonder opmerkinge/ jae met lachen en spotten over de zwaerhoofdigheyt daer over. Keiser Vespasianus, sagh een Sterre met een Baert of Staert. hij begon daer mede te spotten en seide: dat is een quaet teycken voor de Koning der Parthen die lang hayr heeft, maer het raecht my niet, want ick hebbe geen langen Baert of lang hayr. Doch hij dacht wepnigh dat sijn epge dood soo na hij was/ ghelijck hij kortz daer aen storf.

Bürger.

Spotten en lagchen waren al te godloosen beweeginghe ontrent sulcke vertooningen: Maer ick dencke somtijds/ of men oock niet qualijck doet/ dat men alsoo in vreesse is voor de Comeeten: Ick hebbe in den Bybel geleesen/ dat Godt door Esaus cap. 44. en Jeremia cap. 10. v. 2. tot het Volck liet seggen/ dat se haer voor de Hemelsteycken niet soude ontfetten/ gelijk de Heydenen doen.

Reysiger,

Het is soo/ maer ick meyne dat de sin van de Bijbel maer dese is/ dat men sich voor die teycken selve niet moet ontfellen gelijk de Heydenen die Gods providentie niet wel verstonden/ en die door wonderlijcke voorzegginge der Sterre-rijckers haer oock wonderlijck lieten bewegen. Ontsteltenisse is niet verboden/ maer alleen een Heydensche, gelijk Gods woort door gaens verbiet al dat heydense voorzeggigen upt de Sterren en Hemelsche lichten/ Num, 23, 22, Lev, 19, 26, 13. En dat onder zwaere strafs

straffe. Deut. 20. 27. Godts eygenschap is dit / de ghebiterlijcke toekomende dingen te kennen en te voorszeggen / en niet het werck van Menschen / Pzob. 27. v. 1. Eccles. 8: 6. Esai. 41: 21/22. De Heere spot niet alle de Heydensche voorszegginghen. Esai. 47: v. 12/13. en dzeyghit soodanighe voorszeggers zware straffen. Esai. 44: 20. verschepte Heydensche Keyseren selve / Augustus Tiberius, Claudius, Vitellius, Domitianus, hebben die voorszeggers upt de Sterren / gebannen / ja gedoot. Augustinus hadde in sijn jonckhepd in die konst gestudeert / maer hij beklagde het in sijn oude dagen. Cornelius Agrippa had oock daer in veel tijds versteeten / maer hij verfoepde daer na dien arbeydt / om dat hij bevondt / soo hij schryft / dat alle die voorszeggingen maer steunen op enckele beuseligen / en versieringen sonder waerheyt. De Duppelen selve / die in en ontrent de Comeeten konnen zyn / konnen daer upt de gebuerlijcke toekomende dingen niet sekerlijck voorszeggen / waer van veel leugenachtige voorszeggingen des Duppels konstenaers bij de Heydenen bewijs zyn. Het is genoegh datmense aensiet als teyckenen van Gods toorn. Carel de Grootte sagh een yffelijcke Comeet, endaer ober niet een Philosophooph sprekende / begon wat te vreesen / seggende / dat het een voorzboode was van de doodt van eenigh Koningh. De Philosophooph bzagt de plaetse oock bij uit den Bijbel / Vrees niet voor de Hemelsteeyckenen, maer de Keiser antwoorde heel wel / Ick vrees niet vor de Comeet, maer voor Godt, diese in de Lucht stelt, doch wij moeten de goedertierentheydt van Godt onsen Schepper prijfen, dat hij onse sorgeloosheydt, door soodanige teeckenen komt op te wecken tot boete, daer wij soo groote sondaren zyn. Men segt dat Anno 2018 na de Scheppinge / Abraham een Comeet sagh in Chaldeen, die 22 dagen stont / endat Abraham daer dooz soude bewogen zyn geweest / om de Astronomie wel te leeren: maer dit word gesepdt sonder bewijs: Daer is van ons wat anders te leeren / als men soodanige Lichten in den Hemel siet. Keiser Nero sagh een Comeet, en wierd bevreest / Babilus sepde tot hem / dat dit beduyde de dood van groote lieden / doch dat die ghewoon waren / de Goden te verfoenen dooz het dooden van andere lieden / om alsoo het quaed van haer hals op andere te doen vallen. Nero dit geloovende / begon te woeden tegen veel aenstienlijcke lieden / en doode haer. Maer het staet ellendigh / als Comeeten geen beter veranderinge en beweginge in het herte veroorzaken.

Burger.

Dat soude mogelijck wat beter geschieden / indien de lieden konden oertuyghet worden / dat de Comeeten wat quaets voorszeggen: ick weet niet dat ick in de Bijbel van Comeeten gelesen hebbe. De Bijbel geeft ons daer van dese onderwijsinghe niet.

Reysfiger.

De Bijbel leert ons niet de konst / om de Sterren van buyten aen den Hemel te kennen / op de wijze der Sterrekijckers: maer wijst ons aen / wat wegh dat wij inslaen moeten om in den Hemel te geraken / nochtans heb ick eden getoont / dat de Teyckenen in den Hemel die extraordinaer zyn / oock daer worden aenghewesen als voorzteyckenen van aenstaende quade tijden / waer toe oock dient de plaetse Joel 2: 31. die Petrus bijzenght Act. 2. De Prophteten dzucken meermaels quade tijden upt dooz ontsteltenissen van den Hemel in haer Lichten / ghelijck oock dergheelijckedinghen in de Openbaringhe van Johannis ghebonden worden. Maer wat wil men ander bewijs dan de Ervarentheyd, dewelcke getuyghet dat doozgaens de Comeeten wat quaets hebben beduyt / en gelijkse seer selden worden gesien / dat oock de ellend veeltijds vry wonderlijck is. Selden segge ick / want de Histozien gestuygen

kuyghen datter sekerdt Christi gheboorten / tot nu toe / ontrent 117. ghesien
 sijn dat rechte Comeeten waren. En van't begin de Werelt tot nu toe ontrent 300.
 Als Godt dan soodanige selsame teyckenen geest / soo moeder oock wat seltfaem
 vooz handen zyn. Wat dit zy kammien te voozen niet wel aenwijfen / maer uyt de
 Erbarentheydt hebben wij / datter doozgaens groot quaet in Landen en Koning-
 rijcken op is ghevolght. Keyser Mauritius liet dooz gierigheydt 12000. Soldaten
 vermoorden / die hij van sijn vijand Caganus om een kleyn gelt hadde konnen rant-
 soeneren: Dit verweckte hem groote haet by't volck: Hij was niet te min
 hozts wederom victorieus: Maer daer op een Comeet sijnde verscheenen / wiert
 Mauritius bezyest / en hij liet vooz sich ernstig bidden op dat hij in dit leven maer
 mocht gestraft worden. Hozts daer op wiert hij van Phocas vermoort met vrouwe en
 kinderen / en hier dooz geraechte de Roomsche Kercke ten hoogsten top van de Pau-
 selijcke hoogheit. Anno 842. sagh Keyser Ludovicus een Comeet / soo als de twist
 der Zoonen tegen haer Vader noch niet ten einde was. De oude Heer verbe sijn
 Rijk aen sijn Zoonen Lotharius en Carel: doch dese Zoonen met haer poztie niet te
 vreedden zijnde / begonden den anderen te beoolgen / en soo geraechte het landt vol
 beroerten / soo dat se dooz onderlinge Broeder-oozloogen malhanderen verteerden /
 en de kracht van het Franse rijk / tot dat se onbequaem wierden om daer na haer vij-
 anden tegen te staen / en hozts daer op storf de Keyser. Anno 999. sagh men een Comeet
 wanneer het tusschen de Paus en de Keyser seer verwert stont / en ober al vol oozloogen
 wiert. Het volgende jaer / seit de Historij-schryver / haerde veel monstreuse ellenden en
 verandering. Ten tyde dat Zoc Keyserinne was in't oosten wiert oock een Comeet ge-
 sien / en dat jaer hadde ellend van Pest van de droogte, Hongershoot, en't Lant wierd van
 Sprinkhanen afgegeten. Anno 1068 volgde op een Comeet dooz geheel Europa, en bysonder-
 lijk in het Noorden veel beroerte en Oozloogen / waer in de Deenen en Engelsche de grootste
 handt hielden. In het Oosten was Ducas Keyser / die dooz verkeerde sunnigheydt veel
 quaeds dede in het Rijk: hij danckte de bzaefte Soldaten af / omdat hij soo veel Sol-
 die niet wilde geben. Hier dooz wierden sijn vijanden stout / en sijn eyge Volck wiert
 kleynmoedig. Daer op vielen de Schijten in sijn Rijk / en in Grieckenlandt. De Keyser
 bondt sich doe verlegen / want hij was sijn beste Volck quijt: Hij nam sijn toe-
 blucht tot gebeden / en tranen tot Godt: en hij wiert verhoort / want de Pest
 quam onder sijn vijanden / waer dooz sij meest storf / en de overige wierden gesla-
 gen dooz eenige van sijn Bondtgenooten. Anno 1267 verscheen een Comeet, op deselvi-
 ghe tijdt dat Paus Urbanns storf / in wiens plaetse quam Clemens IV. die onder de
 Princen veel moeyte herockende / en na wiens doed de Roomsche stoel / byse jaren
 gesepd wort ledig gestaen te hebben. En hoe dat op die tijdt den Engelschen Hen-
 drick domineerde met wreedheydt / buyten / en binnen's Lands / getuppen de
 Historien overbloedigh. De Historij-schryver seyd / op deselve tijdt nam de Tyrannye
 van Hendrick in Engelandt de overhandt. Anno 1298 wiert oock een Comeet gesien / waer
 van de Historij-schryver dese woorzen stelt: Daer wiert een Comeet gesien, zijnde een ge-
 woone boode van groote aenstaende ellenden in Landen en Steeden: Hij doeter oock dit bij-
 dat dat jaer was een tijdt / van welke men seggen most / dat de Satanas was los ge-
 laten / om de Werelt en de Kercke te plagen. Carel de Valois, bzagt het overighe
 Vlaenderen onder de Fransche Kroon. Doch als 't Volck met schattinge wiert be-
 zwaert / wierden die van Brugge soo gram / dat se al de Fransche vermoorden / die
 sij in haer hupfen hadden ontfangen. Paus Bonifacius, dede dooz misnoegen op den
 Keyser heel Italien heben / en in roere staen: Doe wiert het Jubel-Jaer te Roomen
 eerst ingestelt en gebiert, Anno 1314 sagh men een Comeet, waer op volgde dat twee
 Keyseren

Reys - Discours over

26

Keyseren verkoozen wierden / Lodewijck van Beyeren, en Frederick van Oostenrijck, waer upt 8 Jaeren langh veel Inlandse Oorloogen ontstonden. Dus wierd Anno 1316 een groote Honger snoot vernomen / op het sien vaneen Comeet, en andere burgerlijcke beroerten meer. Men sagh Anno 1505 twee Comeeten, waer op gevolgt zijn / bloedige Oorloogen in Europa, bysonderlyck op welke tyt de Nederlandse Provintien gehecht wierden aen de Kroon van Spanjen. Anno 1572 wierd een Comeet gesien / daer de Historien breed van spreken: Dit was ten tytde van de Parijsche byploft / die soo veel edel bloedts den Geresozmeerden koste / datter meer bloeds gestort wierd / dan daer wijn gedroncken is: Karel had vooz de Geresozmeerde boozts upt te roepen / en haer nu in het grootste gebaer gebraght hebbende / wierd selve door een haestige dood wegh gheruckt. Anno 1579 saghmen een Comeet, waer vande Schijver dese woorden gebruyckt. Dat Jaer gaf een Comeet, dewelcke voorseyde, veel en zware Oorloogen: De Turck verwoestede Aften, en gantsch Nederlandt wierd een Bloed-badt. Anno 1607 had een Comeet wonderlijcke tijden volgende. Duytslandt een stillen vrede hebbende / wierd schielijck beroert in Burger-oorlogh / en de Zee overstromde een groot gedeelte van Engelandt: En veel Lieben hebben noch goede kennisse van de Comeetsterre, Anno 1618. men hadde in Duytslandt in 't jaer 1617 / een Jubilee gehouden / onder de Doxten en Kercken / die 't Pausdom hadden verlaten / dewijle het hondert jaer geleden was / dat Luhter de Reformatie hadde aengevangen: men maecte een vast verbodt / en meynde nu veplich te sullen zijn / maer daer op volgde de Comeet des jaers daer aen / en wat schrikelijcke Oorloogen / en beroerten in Duytslandt en in Nederlandt daer op ghevolgt zijn / soo in de Politie als in de Kercke is noch in versche ghebachtenisse.

Burger.

Ich ontstelle mij over dit verhael: Liebe Godt / wat sal ons dan oock dese Comeetsterre bedupden? Als wij maer wat na de Zee uptsien / soo kunnen wel bemerken datter zware tijden vooz handen zijn: Ich denke noch daer in bysonderlyck / dat gheseydet / dat op de Comeeten oock volgen veranderingen in Landen en Koninkrijken. Ich hebbe daer eben een Prognosticatie gekoft over dese Sterre, dewelcke van ons gesien wort / maer de Nutheur beslypt soo datter niet veel staet op te maerken is: ick moet het D. L. eens summierlijck verhalen. De summa van dese Prognosticatie is / dat dese Comeetsterre soude sien op den aenstaenden Oorlogh tusschen dien Konigh van Engeland, en de Nederlanden, hij mercht aen dat se staet tusschende bocht van het Hemelsche Teycken dat genaemt word de Water-slange / en dat de Staert na het Westen sich streckt. Maer hij seyd dat men daer op soo vast niet kan staen / om dat se haer verstoont buyten de Gesicht-linie, en daerom dat men niet wel seggen kan dat dese Roede sich streckt na het Westen en soo na Engeland / want dese Oostwaerts sien / sullen seggen dat de Staert of Roede gestreckt is na Nederland / en die beoosten Duytslandt soude seggen dat se gestreckt is na Duytsland, en de Engelse souden in Engeland seggen dat se sich streckt na den grooten Occaen. Hij heeft sijn opmerkinge oock op de plaetse in den Hemel / dat se juist staet tusschen het Hemels-teycken dat de Raven word genaemt / en tusschen de Zuydelijcker voet van de Beker in de bocht van de Water-slange, en dat men hier upt soude konnen doorseggen dat dit Holland en Zeeland raecht die aen het water leggen / en waer op de Water-slange siet / en dat dit soude konnen bedupden / dat de Ravens de doode Lichamen der Nederlanders sullen eeten / en dat de Beker vol van haer Bloet soude worden. Endat dese Comeet in Libra, in de Weegschale word gesien / soude beteykenen / dat de macht van Engeland en van Nederland soude staen als in geduerige Balance; en om dat se Oostwaerts staet in

Libra

Libra dat soude beteykenendat de Balanceaen de Oost-zijde noch soude overwee-
gen/ dat is / aen de zijde der Nederlanders. Dus wil hij oock uyt de strekinghe
vande Rocde besluyten dat de meeste Oozlogen souden vallen ontrent de Caepe, Brasyl;
Oost-Indien, en daer ontrent. Maer mij dunckt dat dit maer Neroos werck is / en ges-
lyck gij oock van Keyser Vespasianus hebt verhaelt / die het gedreygde ongeluck door
soo een Sterre van haer hals meynden te schuyben op andere / en soo souden sommige
Lieden de gedreygde straffe gaerne op Engelandt schuyben / doch ick vreesse dat de
uytkomst ons wat anders sal leeren. Ebenwel prijse ik dit in dien Schijver / dat hij
dese Sterre aensiet als een Goede Gods die straffen dreygt / en dat so / dat hij oock onse
Nederlanders tot boete en bekeeringe vermaent. Maer ick kan niet dencken dat
men in die Comeet-sterren uyt de plaetse daerse staet / soo veel wonderheden kan sien en
voorzeggen. Timmers / soo veel hebbe ick uyt V. L. redenen konnen verstaen /
dat dese Comeet-sterre niet veel goets belooft / en datse wel mocht beduyden verande-
ringe in Landen en Regeeringen.

Reyfiger.

Ich hebbe nu te voozen getoont / dat alle die Particuliere voorszeggingen maer
ongeoozloofde beuselachtige Heydense Superstitien zijn : Maer dit kond gij in't
ghemeyn opnemen / datter op het verschynen van soodanige Comeeten somtijds
wonderlijke ellenden en veranderingen in Landen en Regeeringen gebolght zijn.
Ich hebbe daer toe verschepde exempelen verhaelt / en dese vallen mij noch daer by in
den sin. Op de Comeet Anno 1500 volgde de geboozte van die Geessel der Christenen
Soliman Turks Keyser : de Tartaren vielen met een groote verwoestinghe in Polen.
De Pest ontstack door geheel Duytsland / en veel andere beroerten en Oozloogen in
verscheide Landen. Anno 1506. sagh men een Comeet in de Maend van Augustus,
(de Steerekykers moeten niet seggen datse in de Somer niet worden gesien) hier op
volgde de dood van Philippus I. Koning van Spanjen : De Turcken wierden vande
Perlianen geslagen : ende Turcken hadden oock Victorie tegens de Christenen : Oock
volgden veel andere beroerten en Oozlooghen in andere Landen : oock waterbloe-
den en sonderlijke veranderingen in Nederlandt. Op de Comeet Anno 1523. volghden
waternodden in Italien / Franciscus I. Koning van Franckryck / wierd gevangen.
Lodewijk, Koning van Hongarijen / wierd gedoodt in den slag tegende Turcken / en
geheel Enropa was vol wonderlijke beroerten. Romen wierdt gheplundert door de
Keiser. Op de Comeet Anno 1527. volgde de Tyrannye der Turcken in Hunga-
rien : De Honger in Suaben, Lombardien en Venetien : de Oozlog in Switserland :
de belegeringe van Weenen in Oostenryck door de Turcken. De Engelsche zweet-
siechte / ende die schrikelycke Waterbloeden die soo veel schade dede in Holland en
Zeeland. Op de Comeet Anno 1531. volghden zware veranderingen in Guidland /
Denemarken / en in andere plaetsen meer. En wat gebolght is in Nederland door de
Pauselycke wreetheid en Spaensche Tyrannye op de Comeeten die gesien sijn in de
Jaren 1538. 1556. 1558. is by yder een genoeg bekent.

Burger.

Ich schzieke vooz dit verhael noch meer / en vreesse dat dese Comeet-sterre lichte-
lyck vooz ons een dzoevige voozboode sal zijn van veranderinge in ons liebe Vader-
land.

Reyfiger.

Ja / mijn Dziendt / daer van zijn oock veel exempelen / gelijk gij uyt mijn ver-
hael oock eentigsins hebt konnen verstaen ; Attila wierd Anno 454 Meester van Italien,

na datter een Comeet in dat jaer gesien was. En daer toe soude meer konnen geseyd worden / maer de tijd soude ons te kort vallen: wij sullen wel doen dat wij dese Comeet terre aensien als een boode van aenstaende straffe / en dat wij siende de opgeheben Staert, die aensien als een Roede in Gods hant / die hij heeft opgeheben om ons te slaen. Hoe bedzoeft is 't dat de Historij schryver over de Comeet, Anno 1618. en over dergelijcke quade boozteykenen meer / dese woorden moet gebzupcken. Evenwel sijn de Menschen door dese teykenen niet gebeetert in haer leven, datse sich ontsien souden hebben hol over bol haer in de gedreygde straffen te werpen, dewelke haer sonden verdiend hadden. De Comeet en sijn juist evenwel geen boozboden alleen van de ellenden van een Volck / maer oock wel te gelijk van andere hare vijanden. Ser dat de Saracenen in Byzantrijk vielen / en dat verwoesteden / sagmen Anno 729 twee Comeeten ontrent de Sonne, de eene sagmen vooz de Sonne eerse opgingh / de andere volgde de Son, soo haest alse in 't Welten was onder gegaen / dit gheschiede in Januarius. Maer de Saracenen leeden oock rechtveerdige straffe / en nederlagen over haer ontrouwighheit en valsheid. Hoe het is / die Comeeten sien / moeten vooz Straffen en Plagen breezen / ghelijck dit oude Versje uptdrukelijck seyd:

Dirum mortalibus omen
Spargens sanguineos flammato vertice crimes,
Ille quidem morbosque ferens, inopinaque bella.

Dat is:

Wanneer den Hemel toont dit ijselijck Gesicht:
Wanneer't Comeeten -hoofd verspreydt een vlammeend Licht,
Dan volght de Doodt en't Zwaerd van daer men't minst verwacht,
Waer door aen Landt en Volck 't Verderf werd aengebraght.

Seneca konde daer op seggen / Wat Mensche is soo bot en dom, en na de Aerde hangende, die tot de goddelijcke dingen niet sal worden bewoogen, en opgeheffet, wanneer dit buyten gewoonte in den Hemel wort ghesien? Herodotus seide / die oock een Heiden was / Wanneer Godt een Stadt of Landt straffen wil, soo sal hij haer eerst door foodanighe Voor-teykenen waerschouwen. Vrienden / wij komen daer wij wesen wilden / Godt gebe dat wij oock na desen komen / daer wij gaerne souden sijn. En dat wij daer toe Gods bzeppen de Roede leeren afbidden. Ick diene ons Discours met de woorden van een Christen te Rusten: Jacobus Milichias seide van de Comeeten dit opmerkelijcke: Het is seker dat foodanighe Teykenen droevige gevolgen hebben, en dat Godt daer door van den Hemel tot ons spreeckt, en tot bekeeringe vermaant. Al is 't dat men niet in 't bijzonder seggen kan, watse beduyden, nochtans kanmen dit seggen, datse altijd wat quaets beduyden, en dewijle wy nu soo een teycken sien, soo bidde ick den Heere vyeriglijck dat hij de gedreygde straffen van ons afwende, en ick vermane oock alle vroomen Liedden, datse dit met mij doen. Soo vermane ick W. L. oock / mijne Vrienden / en met dancksegginge vooz W. L. geselschap / en soete Discourssen / blijbe ick W. L. Dienaer / ende beveele W. L. en ons gantsche Vaderlant / aen de Genade van den Heere / onsen barmhertigen Vader / die ons allen gheven wil 't geen ons best en zaligh is.

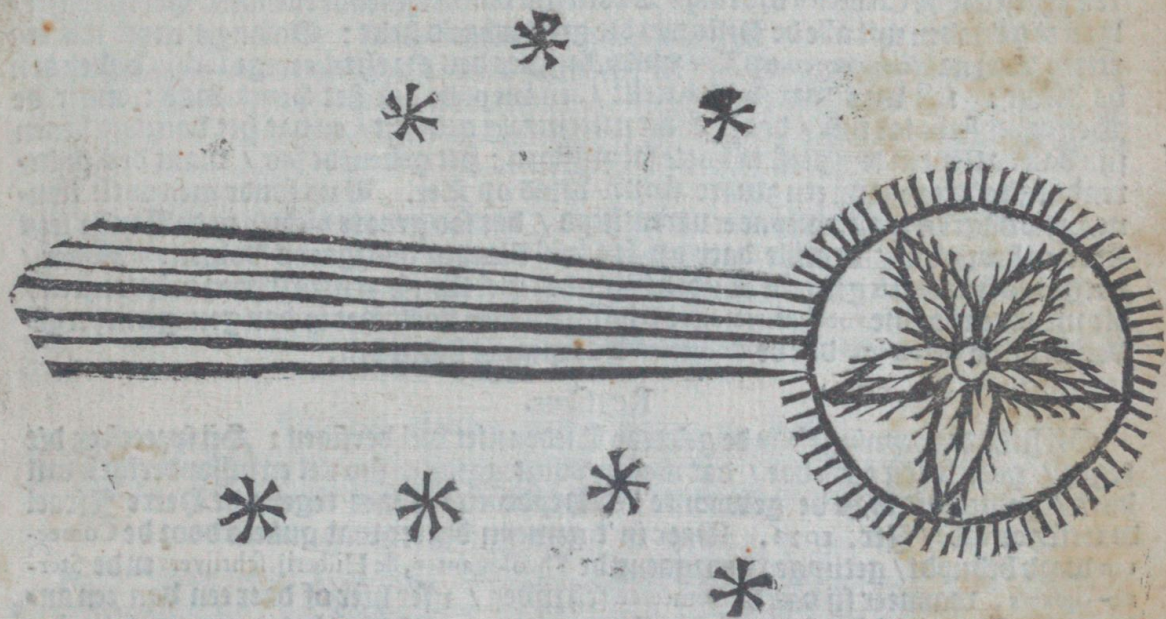
Burger

COMEET-STERRE.

29

Burger.

Sie daer mijn heer / ter bequamer tijdt komen wij in den avondt aen / wij hebben van de Comeet-sterren gheproken / en soo even uit de Schuit tredende / konnen wijse sien. Daer siet gijse klaer en helder in de Lucht staen. Dit is wat nieuws / men heeftse noit by avondt geseen.

Reyfiger.

Ja : mijn Vriend / het is doch wat nieuws : Godt ghebe dat wij het in korter niet vernemen ! Denckt gij dat dit deselvighe Comeet is / dewelke des Morgens wordt geseen ? sij staet veel hooger / ten opsicht van de Horizontt , en ons gesichte ; Siet ghij niet dat oock de staert heel anders ghestrekt staet ? De tijdt is nu te kort om daer wel van te oordeelen of het deselve Comeet is of een andere / kan ick noch niet seggen / men sal 't haest weten. Dit valt selden voor datter twee Comeeten te gelijk geseen worden / nochtans zijnder exempelen van. Aristoteles bewees hier upt / dat de Comeeten geen Planeten zijn / om datmen somtijds twee Comeeten te gelijk siet / en buyten de plaetse der Planeten. Scaliger schrijft dus : Wij hebben te gelijk twee Comeeten geseen , in verscheyde plaetsen in de Lucht , de eene des morgens , de andere des avonds. Anno 1337. verscheen eenige Maenden een Comeet , en eer deselvige verbween / wierde 'er noch een geseen. Soo mede Anno 1472. Wierde een tweede geseen / na dat de eerste 80 Dagen gestaen hadde ; dit gebeurde oock Anno 1416. in de Maend van Junius. Doch 't ghene met dese onse Tijden best over een komt / is het ghene dat Anno 729. ghebeurde / ten tijde van den Fransthen Koningh Carel Metel : Men sagh , schrijft Beda , twee Comeeten in de Maendt van Januarius , dewelcke den Mensche grooten schrick aenbrahten : De eene sagmen even eer de Sonne opging in 't Oosten : De andere sagmen na de Sonne onderging in 't Westen , als voorleggende aen het Oosten en 't Westen , schrickelijcke plagen. Op die tijdt vielen de Sarazenen in Vranckrijck , en verwoesteden veel Steden en

3

Menckem

Menschen: Doch kortst daer na, leeden dese vijanden haer rechtveerdige straffe in Vrankrijk en dat wegens haer valsheydt en trouwloosheydt. **Ick segge dat dit op onse tijden wel past / ten opsicht datter twee Comecten gesien wierden in Januario / maer wat van de gelijckheid in de uitkomst te oordeelen zij / kunnen noch niet seggen.**

Burger.

Evenwel kan ick uyt u Discours soo veel afnemen / datter niet goets te verwachten zij / en dat de Comecten droevige Boden sijn van aenstaende ellenden. Het is lichtelijck te gelooven uyt alle de Hystorien die gij verhaeld hebt: Onlangs most ick een reisje doen na Noorwegen, op Zee zijnde / sagmen des Nachts eenige Lichjes boven aen de Mast: ick was wat verschrickt / en meynde dat het spook was: maer de Schipper seide tot mij / dat haer dit meermaels gebeurt / en dat het voorteykenen sijn van datter een tempeest in korte sal ontstaen: het gebeurde soo / want des anderen daeghs kregen wij een zware storm-wind op Zee. Dus soude men oock konnen gelooven door algemeyne erbarentheyd / dat soo groote Lichten in de Lucht iets moeten beduyden / dewijle daer op soo veel ellenden doorgaens volgen. Maer / nochtans hebbe ick geleerde Liederen hier over wel twijfelachtigh hoorzen spreeken / die meynden dat die voorbeduydinge op losse gronden staet. Het is dan geen gemeyn gevoelen bij de Geleerde. dat de Comecten wat quaets beduyden.

Reysiger.

Gij hebt de meyninge van de geleerde Liederen niet wel verstaen: Sij spreeken dit tegen / gelijck ick oock doe / dat men de voorszeggingen soo net en bysonderlijck wil doen / gelijck dit was de gewoonte der Heydenen / waer tegens de Heere Israel waerschouwde / Jer. 10: 2. Maer in 't gemeyn datter wat quaets door de Comecten wort beduydt / getuygen doorgaens de Theologanten, de Historij-schrijvers en de Sterre-kijckers, wanneer sij van de Comecten schrijven / isser hier of daer een van een ander gevoelen / gelijck ick dat niet ontkennen kan / nochtans het gemeyne gevoelen is dit / dat de Comecten sijn voorhoeder van quade tijden: Dit hebbe ick in mijn Discours door verschepte spreucken uyt allerley Authoren getoont / en om u daer in noch meer te verstercken / soo hoorde eens de woorden van dese volgende Christen-Schrijvers / dewelcke alle seer geleerde en erbarene Mannen sijn geweest.

Keckerman. Syst. Phys. L. 6.

Het is Barbarisch dat men dese Teykenen lichtvaerdigh soude verachten, alhoewel deselvighe natuurlijke Oorsaken hebben, dewijle men die liever soo most anmerken, niet datse ons de Godvruchtigheyd ontnemen, maer soo, datse het rechte en Godvruchtige gevoelen meer in ons moghten versterken, en dat wij oordeelen dat het Teykenen zijn die God steld, en die ons vermanen, dat wij God om hulpe bidden. Derhalven sullen sy de straffe niet ontvlieden die dese Stemmen en Fackelen Gods, waer door Godt van den Hemel tot ons predickt, verachten; want het is seker, indien sorgeloosheydt komt tot de sonden, dat dan de Goddelijke Straffen haesten, verdubbelt, en verwaert worden.

Beyerlingh. Theatr. C. P. 309.

Maer, hoe groote Ellenden heeft die Comect voor Nederland beduyt, dewelke ghesien is Anno 1575.

Magirus

De COMEET-STERRE.

Magirus Phys. L. 4. C. 3.

Uyt de Comeeten ontstaen duysentderley Quaden, gelijk spranckelen vyers daer uyt voortkomende. Het Theologischhe eynde en oogherick Gods, door de Comeeten, is dit, op dat daer door Gods Oordeelen werden te vooren beduydet, en op datse ons vermanen en opwecken tot bekeeringe; en om te bidden, dat de Heere de aenstaende plagen wil afwenden. Het Burgerlijke eynde is, op dat men sich voorzie van burgerlijke middelen tegen aenstaende Ellenden.

Centur: atores Magdeb. Cent. 1.

Voor de komste van Keyser Vespasian us na Jerufalem, isser boven Jerufalem ghesien een Comeet als een Zwaerd. Het gemeyne Volckje oordeelde dat dit een goet Teyken was, en beduyde, dat de Joden haer voorige Vrijheyd wederom souden bekomen; Maer de Wijste en Voorsichtigste seyden, Dat door foodanige Lichten den Oorlogh doorgaens wierd beduydt.

Melanthon en Peucerus in Chron. Car. P. 162: En Gutberleth. P. 432.

Het bleeck door de uytkomst dat dit geen ijdele Teykenen waren.

Buxhorn. Hist. Vniuers. P. 791.

In Griekenland wierd een Comeet gesien, waer top volgde dat de Sonne seer verduyftert wierd na dese Teykenen volgde terstond den Inval der Turken in Asien.

Christian. Matthie Theatr. Hist. L. 4. P. 821.

Anno 1577. Sag men een schrickelijke Comeet, de gedaente zijnde als een Turcks Swaert; men oordeelde terstond, niet sonder reden, dat die Comeet wat nieuws boodtschapte.

Hottingerus Hist. Eccles. N. T. P. 1. C. 9.

Wat beduyden dan die Teykenen? Sy raken ons alle in 't ghemeyn: wij moeten daer door alle; soo veel mogelijk is, ons spoedigen tot een beter Leven, op dat wij in den Heere Barmhertigheyt mogen bekomen. *Part. 2. C. 11.* Door die Voorteykenen seggen veele, dat den Heyligen Oorlogh tegen de Turken wierd beduydet.

Gij kondt uit dese en dergelijke veele andere ghetuighenissen / dewelcke konnen worden bijgebracht / verstaen wat de Geleerde ten allen tijden van de Comeeten hebben geoordeelt. De seer erbare en geleerde Camerarius, schrijft dit: Noyt is een Comeet gesien die niet wat quaets heeft aengebraght, en Peucerus gebzuicht dese woorden. Soo dickwils als de Comeeten branden, soo beduyden deselvige groote veranderingen, nederlagen en dergelijcke ellenden, het welcke bevestight wort door de Historien van alle tijden. Doch ick meyne dat de hoog geleerde Voetius, de sake recht getroffen heeft / wiens woorden dese zijn.

Voetius Disp. Select. P. 2. P. 929.

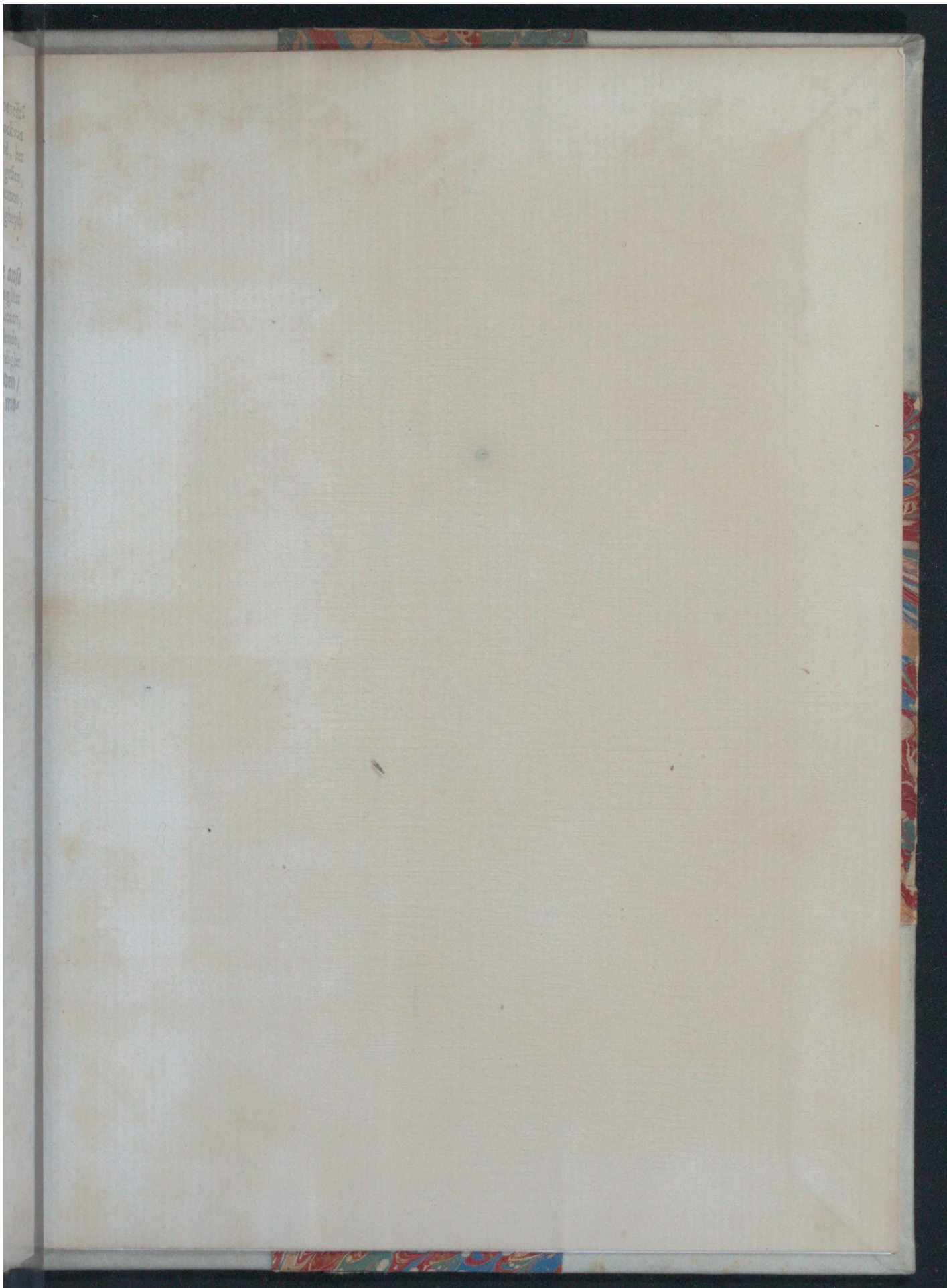
Door de algemeyne ondervindinge, en t'samenstemmend gevoelen der Menschen, is geoordeelt dat de Comeeten beduyden groote veranderingen. Nochtans moet men twee dingen in achtgenemen: Het *Eerste* is, Dat wy de eygen oorsake daer van geleerdelyk niet weten willen, te vreden zijnde met de waerheyd der sake. Want 't geen sommighe Natuurkundige gissen van de natuurlijke veranderinghedes Luchts ende der Aerde, ende daer door oock des Menschen; en datse daer door yet gissen van Oorlogh, Oproer, &c. heeft geen vaste grondt van bewijs. Het *Tweede* is, Dat men vermijde de quade gewoonte, waer door men ghemeynlyk dese en gene ellenden voor dit of dat Land, Volck, Republijck, Koningh, Pains, Familie, in 't bysonder wil voorseggen, en dat na de plaetse daer de Comeet gesien word, of waer na toe de Staert of het Hayr staet: en dan dat dese Voorsegginge door de Astronomijns soude geschieden, even eens als of men de Voorseggingen

gen en Prophetien van haer verwachten most, ghelijck in voortijden van de Chaldeen en Fooventen, *Dan. 2.* Onbepaeldelijck, en in't ghemeyn kan niet alleenlijck van haer, maer oock van ijder een dit waergenomen worden, en geseyd, Datter door de Comeeten yets beduyt word, het welk Godt bekend is, en buyten dat niet anders. Na dat men groote Veranderingen heeft gesien, indien yemand deselvige bepaeldelijck, als voorbeduyde dingen, door de uytkomst wil opnemen, en brengen tot dat teyken, tot de voorgaende Comeet, en dat met matigheyd en voorsichtigheyd, soo ben ick daer niet seer tegen.

Dit woordt / mijn Vriend / tot afscheid / dewijle wij de Comeet sien booz onse oogen. Anno 1521. Wierter een Comeet gesien: **Men vragde de geleerde Swinglius wat dat beduide? waer op hij antwoorde;** Dese Sterre toond my, en andere goede Liederen wech na het eeuwige Leven: Maer het is te gelijk een Voorbeduydinge van groote Ellende, soo dat het schijnen sal als of het Euangelium een eynde hadde, maer de goede en rechtvaerdighe sake sal nocht triumpheren. **Indien de Hemels-lichten ons oock wat quaeds beduyden / Godt geve dat de Woorden van Swinglius over alle Vroome, en over de Kercke, mogen zijn JA en AMEN.**

E Y N D E.

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120

